

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr., pošiljanepo pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

☞ V Ljubljani v sredo 28. oktobra 1868. ☞

Gospodarske stvari.

Šest tednov na Dunaji,

ali gospodarsko-kmetijska šola za učitelje.

Napisal Ivan Tomšič.

Znano je marljivim bralcem „Novic“, da je sl. ministerstvo za poljedelstvo po sklepu 27. malega srpana, pod števil. 1901, vzajemno s sl. ministerstvom za bogočastje in nauk sklenilo, naj se odpre na Dunaji gospodarsko-kmetijska šola za ljudske učitelje, ktera naj traja o šolskih počitnicah, najmanje šest tednov. Malo ali celo nič jim pa ni znano, kaj se je letos v tej šoli godilo, kako in kaj se je učilo. Namenil sem se tedaj vsaj nekoliko opisati to vse hvale vredno podvzetje sl. ministerstva, kteremu bodo gotovo vsi učitelji, kterim so bila odprta vrata v kmetijsko šolo, ves čas svojega življenja hvaležni za lepe nauke, ki so je slišali iz ust najspretnjih, v gospodarstvu in kmetijstvu vsestransko izurjenih učencov. In kako ne bi tudi bili! vsaj je to prvi korak, ki ga je storilo ministerstvo v izobraženje ljudskih učiteljev, ter jim pokazalo pot, po kterem naj delajo marljivo na blagor svoji domovini in na prid svojega lastnega izobraženja. Pa tudi v marsikterem učitelju izbudila se je še le zdaj neka živahna čut in gorka ljubezen do kmetijstva, o kterem je imel poprej le kaj malo pojma, da je trdno sklenil hoditi edini pravi pot, kteri mu je v kratkih obrisih načrtalo sl. ministerstvo, da doseže zaželeni cilj občnega napredovanja. Hvaležno se mora priznati, da, kar zadeva revni učiteljski stan, še nobeno ministerstvo ni nikoli storilo takega koraka, kakor ravno sedanje, v ktero stavimo svojo najboljšo nado, da nam pomore k bolj budočnosti, ter se spomni tudi nas — nas „in umbra mortis sedentium“! — Stopimo po tem vvodu v dunajsko šolo.

Bila je ta šola odmerjena za 200 ljudskih učiteljev iz raznih dežel Cislajtanije; pozneje se je pa še 20 drugih sprejelo, in tako je narastlo skupno število na 220 poslušalcev. Iz Kranjskega je bilo osem učiteljev tako srečnih, da je je c. kr. deželna vlada poslala na Dunaj. 13. velikega srpana smo iz bele Ljubljane ter dospeli 14. velikega srpana na Dunaj, v veselje zavesti, da tako daleč kranjski ljudski učitelji niso še prišli po vladi poslani, kar svet stoji! Brž na Dunaj prišedši javili smo se najpred pri ministerskem tajniku gosp. dr. Lorencu, kjer smo bili prav prijazno sprejeti in dobili sprejemnico v kmetijsko šolo s tiskanimi pravilnicami in zadržalnimi redom.

Drugi dan opoldne odprla se je kmetijska šola prav slovesno v velikej, zelo prostornej dvorani gospodarske družbe. Najpred nagovori čast. g. opat Helfferstorfer sebrane učitelje, kterih je bilo ta dan že

okoli 200, s prav tehtnim in ganljivim govorom. Omenil je med drugim najpred namen in poklic ljudskega učitelja, njegovo težavno nalogo ter je posebno povdarjal, kako potrebno je, da je dober in pravi kristjan tudi koristen ud v državi, kajti ravno z molitvijo združuje se tudi delo. Naj kmetovalec dela še tako pridno in marljivo, ako blagoslova od zgoraj ne prosi, zabadav je ves njegov trud, in še le takrat, ako mu Bog svojega blagoslova ne odtegne, upati mu je dobrega vspeha in najboljšega dobitka. — Za njim povzame besedo minister grof Potocki ter pravi, kako važni in tehtni so nauki, ki se je bojo učitelji v kmetijski šoli učili, naj bi je tedaj poslušal vsaki z vso svojo pozornostjo ne le v svoje lastno izobraženje v tej prevažnej struki, temveč tudi na prid in korist svoje domovine. Po nadaljem govoru omeni govornik, naj se učitelji g. ministru pravosodja, ki zastopuje danes naučnega ministra, srčno zahvalijo za njegovo nazočnost in gorko udeležbo pri tem ne ravno lahkem podvzetju, posebno pa, ker je tudi on, ki je izdelal načrt za ravnokar odprto kmetijsko šolo. In živahni slava-klici mu so doneli od vseh strani nazočih učiteljev. Konečno sklene minister svoj govor z besedami: „Moja želja je, da stopite iz pre-slavne naše stolnice zopet nazaj v svoje ljubo domovje kot apostoli in oznanovalci kmetijske učenosti med svoje domače ljudstvo, kteremu uglajajte in odpirajte pot ne le k njegovemu materijalnemu stanju, ampak tudi k veri in nrvnosti, z eno besedo, pot — k vsestranski, vesoljnej izomiki. To bodi Vaš, to bodi naš namen; a da ga dosežemo, hočemo delati z vso marljivostjo, resnobo in vestnostjo ter se truditi s pravo ljubeznijo do domovine pod branečo roko našega za vse dobro in blago vedno vnetega vladarja, kteremu izrecimo danes skupno in z živahnim glasom: Njihovemu Veličanstvu našemu svitlemu cesarju slava, slava, slava!“ In donela je trikratna slava iz ust nazočih učiteljev. — Na to govori minister pravosodja dr. Herbst ter omenja namesti naučnega ministra prihodnjo prenarodbo šolskega postavodajstva ter pravi, da naučno ministerstvo se rado zлага z ministerstvom kmetijstva, kar se tiče podučevanja o gospodarskem predmetu, in da je tudi pripravljeno pri prihodnji šolski prenarodbi na to gledati, da se napredovalni nauk o kmetijstvu kar najbolj pospeši. — Baron Doblhof izreka v imenu spodnjo-avstrijske gospodarske družbe popolnoma zadovoljstvo z napravo takošne šole, kakoršna se je ravno danes za ljudske učitelje odprla. Ministerski tajnik dr. Lorenc javlja opravilni del in predstavi nazoče gospode profesorje. Ko je potem še g. profesor Fuchs iz politehnike v svojem imenu in v imenu svojih tovaršev omenil, da bodo učitelji od gospodov profesorjev imeli ves čas svojega bivanja na Dunaji dovoljne podpore, govorila sta še v imenu se-

branih učiteljev mariborski ravnatelj g. Janežič in pa učitelj Eder iz Tirolskega, kateri je bil v svojej domačej narodnej obleki ter je govoril jako živo in navdušeno prav iz globine srca vsem učiteljem. Pri odhodu ministra grofa Potockega zadonijo zopet gromoviti slava-klici. (Dal. prih.)

Gozdarska šola na Kranjskem.

Namen te šole, ktera se bode spomladi prihodnjega leta začela in v kateri se bode tudi 8 revnim učencem živež in stanovanje zastonj dalo (drugi pa se morajo sami na svoje stroške preživiti), je, mladenče v gozdarstvu podučiti tako, da so pripravni za samostojno gospodarstvo manjših, zlasti kmetijskih in občinskih gozdov, pa da bodo tudi sposobni gozdarski pomočniki (Forstgehilfe).

Praktična izurjenost v gozdarstvu je posebno cilj in konec tej šoli.

Nauki, ki se bojo učili v tej šoli in se pomnožujejo tudi z izhodi (ekskurzijami) v druge gozde, so:

1. Gozdarsko računstvo in praktična geometrija (forstliche Rechnungskunde u. angewandte Geometrie);
2. gozdarsko zemljo- in rastlinoznanstvo (forstliche Boden- und Pflanzenkunde);
3. lesoreja (Holzzucht);
4. raba gozda (Forstbenützung);
5. varstvo gozda z znanstvom gozdu škodljivih in gozdu koristnih žival (Forstschutz einschliesslich der Kenntniss der forstschädlichen und forstnützlichen Thiere);
6. gozdna in lovska policija (Forst- und Jagdpolizei);
7. vaja v spiskih (Uebungen in schriftlichen Aufsätzen);
8. vaja v risanju — oboje gledé na gozdarstvo (Uebungen im Zeichnen — beides mit Bezug auf das Forstwesen).

V obče se bodo učenci vsaki dan dve uri učili v šolski sobi, ostale ure so odločene praktičnim vajam in lastnemu učenju učencev.

Poseben hišni red odločuje vedenje učencev od zora do mraka, v delavnikih, nedeljah in praznikih skozi celo leto.

Kdor bo v to šolo, ki bo trajala dve leti, želel vzeti biti, mora najmanj 16 let star, zdrav in močan, pa lepe obnaše biti; skazati se mora dalje, da je vsaj ljudske šole z dobrim vspehom dovršil; predno pa se v gozdarsko šolo sprejme, ga vodja te šole še izprašuje, da se prepriča, ali ima mladenec znanstvo predpisane ljudske šole.

Gospodarske novice.

* Kako so letos po Nemškem hrošče (kebre) pokončavali. V okraji Erfurt so nabrali in plačali 188 ondašnjih vaganov, in tedaj pokončali okoli 60 milijonov kebrov; v Mühlhausen-u so jih nabrali 408 centov in tedaj jih pokončali blizo 17 milijonov; v pruski provinciji Saksonija so na 100 nabirališčih jih nabrali 7835 centov, tedaj pokončali okoli 415 milijonov in 261.000 kebrov. Škoda, katero so s tem odvrnili polji in gozdom, lahko se šteje na milijone. Koliko podzemeljskih črvov bi bili zaplodili ti keabri, ako bi jih ne bili pokončali.

Dobro je, da si to zapomnimo, kadar pride tudi pri nas čas za to delo. Če vidimo, kako drugod in to pametni ljudje zatirujejo ta požrešni mrčes, saj ne bomo rekli, da je neumno ukvarjati se z keberskim lovom.

* Jabelko in to prav lepo jabelko je rastlo na trti letos na vrtu kapitana Davida Moor-a v Beksington-u v Virginiji; na eni strani jabelka se je videl grozdni cvet. Misli se, da ta prečudna prikazen se je naredila tako, da po naključbi je jabelčin cvet padel v grozdni cvet in ž njim skupaj potem rasel.

* Namesti vinskih sodcev so vinske kapnice naredili letos na Ogerskem, kjer jim je sodcev zmanjkalo, in to iz betóna (cementa). Tako pišejo „Frauend. Bl.“, ki pravijo, da je gosp. Gvidon Ponkrac v vasi Mikulic blizo Zagreba narediti dal take kapnice; naredil mu jih je zidarski mojster Klein. Radi bi izvedeli: ali je res?

Gozdarska novica.

* Ogersko ministerstvo bode prepovedalo, da se na vrhi hribov ne sme les sekati. Ta prav pametna prepoved se opira na to, da gozdi (hosta) na vrhi hribov so za celo deželo zeló važni; hosta vleče oblake na-se in naredí, da gré dež; hosta odvrča vetrove ali saj stori, da niso prehudi; hosta brani, da se zemlja s hribov ne splaví; hosta pomaga, da se sneg le počasi taja in tako odvrnejo povodnji. Na kratko rečeno: gozdi na visocih hribih so veliki dobrotniki celi deželi.

Iz deželnega zbora kranjskega.

Dr. Tomanov nasvet

zastran izpeljave železnice od Ljubljane po Dolenskem do Karlovca ali do kakega družega kraja v dotiko z hrvaškimi, ogerskimi in dalmatinskimi železnicami.

Važnost železnih cest je že tako spoznana na svetu, da mislim, da ni nobenega pametnega in previdnega človeka, ki bi se zoperstavljal zoper železnice; kajti kdor se zoperstavlja železnicam, ta se bojuje s časom, in čas ga bode zalil v svoje mogočne valove.

Železnicam se le tak človek upira, kateri sam za sebe na svojem zaslužku škodo trpi, in včasi zná škodo trpeti; ali tako sebični in mali vzroki ne veljajo in dobro izpeljana cesta splošno le koristi.

Važnost železne ceste čez dolensko stran je dobro spoznana v naši deželi; govoril sem o tem že 1866. l., ko je govorica bila zastran železnice čez Gorensko. Poznala je važnost in potrebe te železnice že tudi kupčijska zbornica, kjer se je to že poprej govorilo in posebne zasluge si je v tem pridobil umrli Jožef Pleiweis.

Koj, ko se je up pokazal, da bo naša gorenška železnica v državnem zboru dovoljena, sem se oziral na dolensko železnico in podal sem v imenu obstoječega odbora za železnice kranjske prošnjo naši in ogerski vladi, da bi nam one dali predpravico, da smemo trasirati železnico od Ljubljane do Karlovca ali do kakega družega kraja, kjer pride v dotiko s hrvaškimi, slavonskimi in dalmatinskimi železnicami.

Od obeh strani je tudi privoljenje prišlo, od naše c. kr. vlade že poprej, od ogerske vlade pa pred 8 dnevi, da imamo pravico to trasiranje do Karlovca izpeljati.

V mojih rokah se znajde že tudi po učeni roki narejen glavni operat in do 1. januarja 1869. leta bode cel operat — tudi detailni — dokončan in popolnoma dodelan tako, da se na to zamore dalje delati, da se zamore vlada prositi, da pri državnem zboru priporoča ustanovo te železne ceste od Ljubljane do Karlovca, ter da priporoča, da tudi država s svojimi pripomočki priskoči.

Morebiti bi vsega tega ne bilo mogoče do zdaj,

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtrleta 90 kr., pošiljanepo pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrtr leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

☞ V Ljubljani v sredo 4. novembra 1868. ☞

Gospodarske stvari.

Kratek poduk,

kako izrejevati hrastove svilne gosenice, Yama maï imenovane.

V v o d.

Ta gosenica, ktera živi od hrastovega perja, je v prvič 1862. l. prišla iz Japana (iz Azije) v Evropo. Cesar Napoleon jo je dobil v dar. Profesor dr. Molin je bil prvi, ki je oči avstrijske vlade obrnil na-njo. Posihmal se je na več krajih skušalo v Avstriji rediti to sviloprejko; al podoba je, da so se jajčica čez zimo preveč na gorkem imela ali da so gosenice, ko so iz jajčic izlezele, tudi v presoparnih hramih imeli, in da zato se skušnje niso povsod srečno obnesle. Uno je bilo napačno zato, ker so gosenice prehitro iz jajc izlezele, da hrast ni še perja imel; drugo je bilo krivo, da so gosenice bole hale.

Jez sem po lastnih skušnjah dognal to, da jajčica te gosenice našo zimo lahko strpijo, in da živijo pod prostim nebom.

Gosp. J. Hütter, ravnatelj realke v Waidhofen-u v doljni Avstriji, ki je od nas iz Kranjskega dobil teh jajčic, in je bil letos z rejo Yama-maï-ev prav srečen, piše nam to-le: *) „Največa gosenica je vagala 1 lot in 0.66 kvinteljev; kokon z mešičkom 9.52 granov; nit enmalo debeleja kakor murbove gosenice, je bila 1620 čevljev dolga; čista svila (žida) enega kokona je vagala 0.495 granov. Dunajski izvedenci, ki so preiskovali dve štreni **) svile, ki smo jo poslali v razstavo v Hicing, so rekli to-le: Kar imate te svile, vso jo kupimo; lastnosti te gosenice so velikovredne, in verjetno je, ker jajca zimo prestanejo in se pod milim nebom izrediti dajo, da ne zapadejo kugi murbove gosenice.

Jajčica.

Že s prostim očesom se rodovitna jajčica dajo ločiti od nerodovitnih; una so zgoraj kupčasta ali zbokla (convex), ta pa jamčasta ali vbokla (concav).

Dobro je jajčica dobiti v jeseni, da se privadijo podnebjju kraja, kjer bodo, in da gosenica izleze, kadar hrast poganjati začne. Jajčica čez zimo naj se imajo v papirnati škatlji zaprta, pa tako, da krog in krog je škatlja z debelimi šivankami prebodena, da zrak more do njih; shrani pa naj se taka škatlja pod odprto streho.

*) Nemški knjižici njegovi je ime: „Die verschiedenen Seiden-spinner und die Möglichkeit ihrer Vermischung. Waidhofen an der Ips. 1868.“

**) Eno teh dveh štren shranuje deželni muzej v Ljubljani, drugo pa družba fabrikantov svilnega blagá na Dunaji.

Tudi v ozke dolge žakličke iz túla ali drobne mušje mreže se smejo vsuti, in zavezani žakliček naj se obesi na kako drevo; samo varovati jih je tičev.

Spomladi, kadar začne hrast brst poganjati in se že kaže zelenkasta listna barva, vzemi jih iz hranišča, vmij jih v čisti hladni vodi; tista so boljša, ktera plavajo zgorej; slabeja so ona, ki se potopijo, vendar tudi iz teh še izlezejo nektere gosenice.

Če misliš domá izrejati gosenice, položi jajčica še vlažna na pôlo papirja; vse kupčke saksebi spravi in lepo narazen polči vsako jajčice, ktero se papirja kakor prilimano prime, in tako naj ležijo na spomladanski sapi.

Kmalu začno gosenčice iz jajčic lesti, in to zjutraj; vsaki dan jih izleze več, in nazadnje lezejo spet bolj počasi.

Gosenice, ko izlezejo, se najpred svojega blata očedijo; potem še le začno segati po hrastovem perju. Če se očediti ne morejo, tudi ne jedó nič, in kmalu poginejo, ker jih krč zlomi. To pa se zgodi najraji, če so jajčica bila čez zimo pregorko in sicer ne dobro držana.

Na gosenice, ki so se iz jajčic izvalile, položi hrastovih vejic, da na-nje zlezejo, in kadar jih je dokaj gori, prenesi jih v shrambo, kjer jih misliš rediti.

(Konec prihodnjič.)

Šest tednov na Dunaji, ali gospodarsko-kmetijska šola za učitelje.

Napisal Ivan Tomšič.

(Dalje.)

V ponedeljek potem, to je, 16. velicega srpana, pričelo se je podučevanje v sobah c. k. politehnike ob 8. uri zjutraj. Učitelji so bili po svojej učnej sposobnosti razdeljeni v tri razrede tako, da je bilo v prvem razredu 48, v drugem 92 in v tretjem 80 poslušalcev. Nobeden ni smel prostovoljno prestopati iz enega razreda v drugega. Tudi si je vsaki razred zarad splošnega reda volil iz svoje srede prvomestnika in prvomestnikovega namestovalca. Prvomestnik je imel nalogo, da se je razgovarjal o raznih potrebah s profesorji, ali pa z ministerskim komisarjem, kedar je bilo potreba. Za prvih osem dni volil je prvomestnika za vsak razred ministerski komisar g. dr. Lorenc sam, a potem so si ga volili po večini glasov poslušalci vsakega razreda sami. Prvomestnik je moral nadalje tudi vsa vprašanja, razna zahtevanja, želje in pritožbe, ki niso le poedinega poslušalca, ampak celi razred zadevale, predlagati profesorjem ali pa samemu ministerskemu komisarju. Tudi razna naznanila, pre naredbe in ukaze na posamesne razrede naznanjeval je le prvomestnik ali pa, če njega ni bilo, njegov namestovalec.

Iz vsega tega se lahko posname, da je vladal najboljši red. — Razun nedelj in praznikov so profesorji vsaki dan svoje nauke razlagali in sicer enako za vse tri razrede od 8. do 12. ure dopoldne o različnih gospodarstvenih predmetih; popoldanske ure so pa bile namenjene sadjereji, čbeloreji, vinoreji in vremenoznanstvu, kakor tudi po največ za kazalni nauk in izhode v bližnje okolice, kjer so imeli učitelji kaj lepo priložnost, da vidijo napredovanje umnega kmetovanja in na veliko stopinjo izomike dostignega gospodarstva.

Naj častitim bralcem najpred omenim vse predmete, iz katerih se je podučevalo, in naj navedem tudi profesorje, ki so učili in so imeli gotovo težavno nalogo, da v tako kratkem času dovršijo veliko. Iz navedenega pa bodo častiti bralci tudi lahko sodili, da smo imeli lepo priložnost, seznaniti se z najpotrebnejimi nauki, ki spadajo k tako obširnemu znanstvu, kakor je ravno kmetijstvo, in da se nam je tudi pokazal pravi, naravni pot, po katerem se najlože izurimo v velevažnem, občekoristnem narodnem gospodarstvu. Jaz mislim, da kdor ima le količkaj ljubavi do svoje domovine in njenega napredka, in komur je mar za svoje lastno izobraženje, gotovo ne bode stopil s pota v kratkih obrisih mu načrtanega, temveč marljivo si bode prizadeval, da se zlata zrnica, ki si je je osvojil, krepko in živahno razvijejo ter najboljši sad obrodé.

Posamesni glavni predmeti, iz katerih se je predavalo, so bili naslednji: nauk o gospodarstvu in kmetijstvu, rastlinoslovje, živalstvo (zoologija), naravoslovje, kemija v zvezi z zemljeznanstvom (geologijo), živinoreja, gozdarstvo in nauk o stavbi ali zidarstvu. Razun navedenih glavnih predmetov smo imeli še izvanredne nauke o vremenoznanstvu in hmeljariji (Hopfenbau). Nadalje smo imeli bčelarijo, sadje- in vinorejo za kazalni nauk (Demonstrationsunterricht), ki je bil namenjen popoldanskim uram in za večkratne izlete v najbližnje, pa tudi nekoliko bolj oddaljene okolice, koder se nahaja najlepše izgledno gospodarstvo. — Predmetov je bilo, kakor se lahko razvidi, precej lepo število; moralo je tedaj tudi obilo učenikov biti, kajti drugače se ne bi bilo moglo nalogi zadostiti. Gospodje učeniki so bili deloma iz Dunaja, deloma iz družih bližnjih krajev; a največ jih je bilo iz Ogerskega-Staregagrada (Ungarisch-Altenburg). Mislim, da bode ravno tu na pravem mestu, ako je navedem po abecednem redu. Bili so sledeči:

Bisching Anton, profesor na srenjskeji zgornjeji realki in obrtnijskeji šoli v Wieden-u na Dunaji, je učil rastlinoslovje v 3. razredu.

Grossbauer Franc, c. kr. profesor na gozdarskeji akademiji v Mariabrun-u, je učil gozdarstvo v vseh treh razredih.

Haberlandt Friderik, profesor zoologije in rastlinstva na c. k. višem učilišču v Ung. Altenburg-u, je učil rastlinstvo v 1. in 2. razredu.

Hecke Viljelm, profesor kmetijstva na c. kr. višem učilišču v Ung. Altenburg-u, je učil kmetijstvo v 1. razredu.

Hoffmann F. M., gozdarski svétnik na Dunaji, je učil hmeljarijo za vse tri razrede.

Dr. Hornig Emil, c. k. svétnik in profesor kemije na c. kr. višej realki na Dunaji, je učil kemijo v 3. razredu.

Kaltenegger Ferdinand, namestni profesor kmetijstva na obrtnijskeji (tehničneji) višej šoli v Gradcu, je učil kmetijstvo in živinorejo v 2. razredu.

Krafft Gvidon, pomočnik gozdarskega poduka v Ung. Altenburg-u, je podučeval kmetijstvo v 3. razredu.

Köhler Viljelm, véliki vrtnar na c. kr. višem učilišču v Ung. Altenburg-u, je učil sadje- in vinorejo in sicer sadjerejo le v 1. razredu, pa vinorejo skupno za vse tri razrede.

Dr. Masch Anton, vodja in profesor živinozdravilstva na c. k. višem učilišču v Ung. Altenburg-u, je učil živalstvo in vremenoznanstvo.

Dr. Melicher F., lekar na Dunaji, bčelorejo v 2. in 3. razredu.

Dr. Moser Ignac, profesor kemije na c. kr. višem učilišču v Ung. Altenburg-u, je učil kemijo v 1. razredu.

Dr. Oser Janez, profesor na c. kr. gozdarskeji akademiji v Mariabrun-u, je učil naravoslovje za vse tri razrede.

Dr. Reitlechner Karol, profesor tehnologije na c. k. višem učilišču v Ung. Altenburg-u, je učil kemijo v 2. razredu.

Schaffer Vencel, c. k. stavbeni inženir na Dunaji, je podučeval stavbo (zidarstvo) v vseh treh razredih.

Schirnhofner P. Gerhard, kapitularni Lilienfeldskega samostana na Dunaji, je učil sadjerejo v 3. razredu.

Schultz Bernard, zasebnik iz Emesberga blizu Wiener-Neustadt-a, je učil bčelorejo v 1. razredu.

Dr. Wilhelm Gustav, profesor kmetijstva na c. k. višem učilišču v Ung. Altenburg-u, je učil živinorejo v 1. in 3. razredu.

(Dalje prihodnjič.)

Natoroznanske stvari.

Kako dolgo živijo živali?

Na to vprašanje ni lahko odgovora dati za vsakero žival, ker ni mogoče, da bi vsako pred svojimi očmi imeli od rojstva njenega noter do pogina. To je sicer res, da čas življenja je v nekaki razmeri s časom, v katerem žival doraste; al za vsako žival vendar tudi to ne velja. Velika živina, ktera več kakor majhna časa potrebuje, da doraste, tudi dalje živi.

Ribe sploh dolgo živijo zato, ker počasi rastejo. Tako karf doseže starost čez 100 do 150 let, ščuka celó do 200 let.

Dvoživke (amfibije) tudi počasi rastejo in veliko starost dosežejo, tako krokodil in želva (šildkrota) čez 100 let. Črvi in zaželke (insekti), ki so najmanj popolna žival, živijo le kratko, vendar more muren (grille) starost 10, rak 20 let doseči.

Tiči rastejo sicer hitro, vendar nekteri postanejo zeló stari. Največo starost, kolikor nam je znano, dosežejo labud, orel in papiga, vsi 100 in še več let. Gos živi 50 do 60, jastreb (Habicht) 40, pav čez 24, šinkovec in kanarček 22, slavček in prepelica 16 do 18, petelin 10 in še več let.

Štirinožna živina v primeri z družimi živali ne živi dolgo. Slon vendar včasih doseže starost od 150 do 200 let, lev 60, kamela 50 do 60, jelen 35 do 40, konj 25 do 45, osel 25 do 30, pes 22 do 28, medved in volk čez 20, krava 20, bik do 30, mačka 18, prešič 16 do 20, lesica 15, ovca 12 do 16, kôza 10 do 12, zajec 7 do 8, beli zajček 8 do 9, leverica 7 let.

Človek sploh doseže največo starost. Res, da je 100letnih starčekov malo, vendar se nahajajo tudi še starejši; celó redka prikazen pa so ljudje čez 160 let stari.

poprijelo in si bodo vse skušnje na prid tej reji obrnile, moremo priti do tega, da vsak hrastov grm bo pomagal cekine kovati deželi.

Ljubljanski kmetijski družbi sem izročil nekoliko jajčic, da jih dá manj premožnim svilorejcem zastonj v poskušnjo; za veliko rejo pa ponudim 1000 jajčic po 10 gold.

Zlatenek na Dolenskem meseca oktobra 1868.

Janez Mah.

Šest tednov na Dunaji,

ali gospodarsko-kmetijska šola za učitelje.

Napisal Ivan Tomšič.

(Dalje.)

Vsi govori so bili, kakor sem že omenil, tehtni in izvrstni; poslušali smo je marljivo vsi ter si tudi marsikaj v svoje nalašč zato napravljene bilježnice zapisovali.

Ko je bilo na Dunaji 26. zborovanje tako imenovanih nemških kmetijskih in gozdarskih gospodarjev, ki je trajalo od 31. véł. srpana do 5. kimovca, prišlo je nekaj teh potnikov tudi v kmetijsko šolo, da si ogledajo osnovo in uredbo te šole, ter so to lepo, hvalevredno napravo za ljudske učitelje očitno pohvalili. Tudi mi smo dobili vstopnice, da smo smeli, kedar nam je čas dopuščal, na galerijo c. kr. redute, ko je bilo zgorej omenjeno zborovanje, ter smo enako vpisanim udom dobili vsa tiskana poročila, da smo je domá prebiraje izvedeli, kaj se je v sejah onega društva obravnavalo.

Za kazalni nauk so nam bile odprte različne in bogate zaloge prirodnih in kmetijskih reči. Tu naj omenim le velikansko c. k. geologično državno napravo, ki je bila ustanovljena leta 1849., in v kateri se nahaja za preiskovanje raznih zemljinih razlik na tisuče geologičnih in mineralskih nabir. Nadalje bogato zbirko različnega kmetijskega orodja na c. k. politehniku in velikansko mineralsko zbirko v ces. dvornej palači.

Kmetijsko in obrtnijsko razstavo v Hietzing-u, o kateri za sedaj le toliko omenim, da se pri kakej razstavi kmetijskega okrajnega društva gotovo še nikoli toliko izvrstnega blaga ni videlo, kakor pri tej izložbi, pri kateri si je neutrudljivi uredovalec gosp. Fr. Grutsch po pravici veliko hvalo pridobil.

Mimogredé naj še omenim, da smo se peljali pod vodstvom gosp. Melicherja tri postaje z vlakom do Wagrama, kjer smo videli cele rajde pletenih panjev za čebele, ki so bile postavljene na velikanskem ajdovem polju.

Kmalu potem smo bili v Klosterneuburg-u, da ogledamo tamošnjo sadje- in vinorejno šolo.

V Mariabrun-u smo ogledali napravo gozdne šole, v Dornbachu najnoveje čbelnjake, v Rosenthalskem vrtu velikansko Ebersdorfersko drevesnico, kjer se nahaja na tisuče vsakovrstnih dreves, in v Kaisers-Ebersdorfu blizo Schwechata tamošnjo živinorejo, krasno drevesnico in vinorejno šolo. Tu se dobé skoraj vsa drevesa, kakoršna si človek le želeti more, bodi-si sadonosna ali gozdna. Videli smo tudi velikanskega bika, ki tehta dobrih 17 centov in mnogo druge lepo rejene živine, katero smo le gledali in gledali, pa si mislili: kdaj pač pride oni srečni čas, da se bode tudi pri nas videla enaka živina!

Nazaj gredé smo pogledali v Schwechat-u veliko pivarno in se tudi z njenim izvrstnim pivom okrepčali. Vrček za 9 soldov; bogme, da ni bilo nikomur žal, da je je platil!

(Dal. prih.)

Šolske stvari.

Nova osnova ljudskih šol.

„Šolski Tovarš“ v 31. listu naznanja to-le: „Ravnokar smo dobili načrt postave za ljudske šole (Volksschulgesetz), kakor je nasvetovan, pa še ne izgotovljen pri ministerstvu poduka. Ako ta načrt obveljâ, upati je, da bodo za ljudske učitelje in sploh za šolstvo prišli boljši časi. Učitelje v pripravniških šolah plačuje država, druge pa srenja, kateri pomore dežela; če pa shajati ne more, pomore država. Za izobraževanje učiteljev skrbi država sama; namen ljudske šole ostaja bistveno, kakor je bil dosedaj: verska in npravna odgoja ter potrebne vednosti za vsakdanje življenje. Šole so: začetnice (Elementarschulen) in mestne šole (Bürgerschulen). V vsaki ljudski šoli se podučuje tudi v naravoslovji, zemljepisji in zgodovini; v mestni šoli pa je še več nauk. Više mestne šole imajo po šest razredov. V nedeljski šoli se podučuje pozimi po 6 ur, poleti pa 4 ure. Pripravniška šola za učitelje traja štiri leta, za učiteljice pa dve leti. Pripravnik dobí spričalo zrelosti, in je podučitelj ali začasni učitelj; čez dve leti prestane skušnjo, in je učitelj. Deželna postava določuje, koliko in kako dobiva učitelj plačo, vendar veljâ načelo: učitelj in podučitelj dobivata toliko plače, da shajata brez postranskih prislužkov, in da učitelj more živiti tudi družino. Ktera postranska opravila sme učitelj opravljati, določuje deželna postava. Učitelja mora posvariti srenjski šolski svêt, pokara ga in še celó nekaj plače pritruga okrajni šolski svêt; iz službe ga pa pahne deželni šolski svêt. Za trdno postavljenega učitelja, če se dobro obnaša, potrdi čez tri leta deželni šolski svêt. Če učitelj uči na teden več kakor 30 ur, mora se mu za to posebej plačevati. Vsi za trdno postavljeni učitelji in podučitelji v mestnih in viših dekliških šolah, tako tudi njih vdove in sirote, dobivajo pokojnino (penzijo) kakor državni uradniki. Léta, ki jih je kdo služil kot začetni učitelj in podučitelj, se mu štejejo. Učiteljske službe oddaja tisti, ki jih vzdržuje, potrjuje pa jih deželni šolski svêt. Začasne učitelje postavlja okrajni šolski svêt. V katerem jeziku naj se v šoli podučuje, določuje po nasvetu tistega, ki šolo vzdržuje, deželni šolski svêt. Take spremembe pa se le dovoljujejo vsakih pet let. Učilnih ur na teden je v začetnici najmanj 18, in največ 24; v mestnih in viših dekliških šolah pa je učilnih ur najmanj 22, in največ 28. — Kedar kaj več zvemo od te za nas prav važne postave, bodemo tudi več o njej govorili.“

Politične stvari.

Kaj združuje, kaj razrušuje?

Mnogi domači in vnanji časnikarji trdijo, da avstrijska národna opozicija (nasprotovanje) dela na razrušenje, in da bi zmaga te opozicije — namreč federativna državna uredba — bila razdruženje habsburške carevine. Resnica pa je ravno nasproti. Národna opozicija ne dela na razrušenje, ampak na naravno združenje, na organično zedinjenje. S tem, da avstrijski národi nasprotujejo zaradi svoje samostalnosti, kažejo, da se jim mogoče zdi, v habsburškem cesarstvu ohraniti si samostalnost, in ker si hočejo to, kar je mogoče, spremeniti v resnico, kažejo, da hočejo ostati v tem cesarstvu ter so konservativni v vesoljnem av-

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 18. novembra 1868.

Gospodarske stvari.

Šest tednov na Dunaji,

ali gospodarsko-kmetijska šola za učitelje.

Napisal Ivan Tomšič.

(Dalje.)

Namenivši se časoma marsiktero bolj važno mrvice iz posamesnih predmetov na korist našega domačega kmetijstva obširneje v „Novicah“ popisati, naj za zdaj mojemu popisu, ki je namenjen le občenemu načrtu ali osnovi kmetijske šole, zadostujejo bolj površni obrisi poedinih predmetov, da častiti bralci izvedó, kaj in koliko se je učilo iz posamnih, v kmetijsko šolo spadajočih struk.

A. Nauk o poljedelstvu ali ratarstvu. Ta nauk je bil glavni predmet naši kmetijski šoli, iz ktere se je vsaki dan po eno uro podučevalo. Ko smo se najpred seznanili z rastlinskimi tvarinami, oziroma na one rastline, ki nam služijo v živež, in pa z glavnim namenom narodnega kmetijstva, govorilo se je potem o površji zemlje, o gnoji in njegovem uplivu na zemljine razlike. Nadalje: kakošne lastnosti mora imeti zemlja, da je na njej rastočim rastlinam ugodna in primerna; o raznih boleznih, ki napadajo poljske rastline; o uplivu, ki ga ima solnce, veter in zrak na zemljo in zelišča; kako se zemlja obdeljuje, gnoji in rahljá; o različnem kmetijskem orodju, o prahi in nasadbi poljskih pridelkov. Seznanili smo se z obstojnimi deli gnoja, in kako se njegovi najtečnejši obstanki v njem zadržujejo, da ne izpuhté. Tudi smo čuli kako se ravna s semenom, setvijo in pletvijo. Govorilo se je mnogo o poljskih pridelkih, o shrambah, in naposled še o praktičnem narodnem gospodarstvu.

V pojasnovanje poljskega obdelovanja, to je, za kazalni nauk, služili so nam raznovrstni modeli kmetijskega orodja, ki so deloma lastnina c. k. politehnik, deloma gospodarske družbe. Za kazalni poduk nam je učenik kmetijstva odmeril posebne ure, o katerih nam je prav natančno razkazoval in razkladal razno kmetijsko orodje v pomanjšanih zelo lično izdelanih podobah (modelčekih*), katerih večino smo pozneje tudi videli v njihovej pravej velikosti pri velikej kmetijski razstavi v Hicingu. Tudi tū je postopal g. Hecke z nami vred od orodja do orodja ter nam prav marljivo

razkazoval, kako se orodje rabi, za kakošna zemljišča je najbolj pripravno itd.

Med drevesi naj omenim tako imenovani česki plug (ruchadlo, od „rupati“), ki je vpeljan že skoraj po vsej Galiciji in Marskem, in ki bi se tudi pri nas lahko z velikim pridom rabil. Brabantski plug je ustrojen bolj za peščena tla. Najbolj se mi je dopadal tako imenovani vitni plug (Schraubenspflug), kakoršnega imajo Rusi in Poljaki, in pa Zugmeier-jev plug, ki je po Štajarskem že zelo v navadi; ali*) ga ima že kdo pri nas na Kranjskem, tega ne vem; dozdeva se mi pa, da so ga „Novice“ že priporočale. — Hohenheimski in Kleile-jev plug sta narejena na kolesca, kar je za obdelovanje zemlje jako praktično in tudi delo veliko bolj zljajšuje, nego naši navadni, še vedno po starem kopitu narejeni plugi. Videli smo tudi Bailey-jev plug, ki ga rabijo Angleži; nadalje škotski in flanderski plug. Tudi podvojni plugi (Doppelpflüge) nam so bili izpostavljeni na ogled, ki pa za naše razmere nimajo nobene posebne važnosti; angleški plug na kolesih, pri katerem je eno kolo večje od drugega, je ves iz železa in tehta najmanj 2 centa; na vsakem kolescu je napravljena strgulja (Kratzeisen). Premenjevalni plug (Wechselpflug), ali tako zvan „kranjski plug“, smo videli le v modelu. Tudi ameriški in Read-ov podzemeljski plug sta nam bila izložena.

Bran je bilo razstavljenih precej lepo število, to se vé da po razmeri zemlje osnovanih. Posebno nas je zanimala neka brana, ki ima sém ter tje obrnjene zobce in se jej siksakasta brana (Zickzackegge) pravi. Okrogla brana (rotirende Egge) in pa dvo-členasta škotska brana, ste vsega priporočila vredni.

Razrušavnikov (Exstirpator) starejega in najnovejega stroja, nam je bilo pokazanih mnogo, deloma v modelih, deloma pri kmetijski izložbi. Največi razrušavnik, ki sem ga videl, — toda le v modelu — je bil angleški Collemann-ov ekstirpator, ki je ves iz železa in ima v svojej pravej podobi težo od 10 centov. Veljá neki 150 stotinjakov.

Valjarje (Walzen) smo videli pa največ le v modelih. Kakor je namreč poljsko delo z valjarjem zelo različno, tako so tudi valjarji po potrebi zemljišč jako različno vstrojeni. Posebno me je zanimal zobčasti valjar (Stachelwalze), s katerim se trda in debela zemlja drobí, in je v tū namen z debelimi, ostrimi železnimi zobovi nasajen. Členasti valjar in s kolci ali krožki zarezani valjar (Ringelwalze oder Landpres-

*) Ali ne bi si mogla tudi naša kmetijska družba enakih modelov pripraviti? To se vé, da bi stali veliko denarja, toda časoma se pride daleč, in imeli bi tudi v našej deželi lepo zbirko raznega kmetijskega orodja, ki bi bilo gotovo našemu kmetijstvu na veliko korist.

*) Že prav veliko, kakor je že tudl ruhadlov po deželi in drugega orodja, ki ga izdeluje gosp. Skalè v kovaški učilnici ljubljanski. Vred.

ser) sta jako praktična, in pristajala bi po mojih mislih na marsiktero stran tudi našim zemljiščem.

Izmed raznih družih poljskih strojev so opomina vredni: Hohenheimska sejalnica za ogeršico; francoski valjar; Kane-jeva sejalnica za deteljo; tri- in štiričlenasti valjar iz železa; Alban-ova široko metavna sejalnica; Hornsby-jeva sejalnica, s katero se seje na brazde. Ta sejalnica (Drill-säemaschine) je najpopolnša izmed vseh, kar sem jih videl. Ima težo okoli 18 centov in veljá kakih 300 gld.; dobí se pa tudi, kakor nam je g. profesor pravil, za 200 stotinjakov. Croskill-ijev drobljivec (Pulverisator) je ves iz železa in tehta v svojej pravej podobi 21 centov. Ta velikanski valjar ima 18 koles; vsako kolo se posebej vrtí in razdrobí zbog svoje teže in ostrih železnih zobov, tudi najtrjo zemljo v prah.

Nekaj tu omenjenega, posebno za naša zemljišča pristojnega orodja, hočem o svojem času natančneje v „Novicah“ opisati, kakor sem si je namreč po svojej zmožnosti v bilježnico zabilježil.

Pri razstavi v Hicingu smo videli tudi mnoge mlaitilnice (Dreschmaschine), ki je soper goni, o katerih se nam vendar ni nič razkazovalo, kajti namenjeni so le za prav velika in nerazkosana posestva, kakor je imajo navadno Angleži, da žito koj na polji izmlatijo. Toda tudi druge manje in bolj praktične domače mlaitilnice smo videli.

Pri podučevanju se nam je čestokrat priporočevalo, kako dobro in koristno je, ako se na enem kosu zemlje mnogovrstno seme seje, ker na tak način se gotovo mnogo in pa različnega sadu pridela. To se ve, da se nam je dal tudi povod, kako se pri tem poslu ravna. Priporočevalo se je nadalje, naj se suha zemlja, brž ko je mogoče, obseje in zarad zraka in gorkote, katerih vsako seme k svojemu kaljenju potrebuje, nikoli pregloboko ne seje. Da pa seme pregloboko pod zemljo ne pride, imamo mnoga pripomočna orodja, kakor: valjar, zavleko (Schleife) in brano. S plugom se seme nikoli vspešno ne zakrije; zarad tega pa imamo dobre in jako pripravne sejalnice (Säemaschinen), ki se v občno rabo čedalje bolj vpeljujejo.

(Dalje prihodnjič.)

Poduk,

kako najboljšo živo mejo zasaditi.

(Dalje.)

Opravila v prvem letu.

V prvem letu ni treba nič družega, kakor sad čisto opléti, in z dvojno-roglato kopačo okopati ga, v suhotnem poletju pa mlado sadilo večkrat škropiti. Tále so opravila potem za vsako leto:

Opravila v drugem letu.

Spomlad, predno brst poganja, ali tudi v poprejšnji jeseni po listopadu prireži ali odžagaj vse sadike prekastó, od 1½ do 2 palcev od zemlje visoko, tako sicer, da dva popka na stebli ostaneta; iztrebi jim vse mladike, ki bi bile v prvem letu pognale; ne puščaj ga od dveh palcev daljšega stebila iz zemlje, čeravno nobenega popka ali očesa na njem več ni. Kjer odžaguješ, moraš rezi z ostrim nožem gladko pričeliti. Zdaj, ko so sadike vdrugič podrezane — toda ne više kot dva palca od zemlje — in ko so se že močneje zakoreninile, bojo močno vejnate mladike zagnale. Ko bi se nekatere sadike ne prijele, jih koj poruj, in druge čvrste namesti. Taka na novo posajena stebila moraš ravno tako podrezati in obdelovati, kakor una pri prvem sajenji. V tem letu moraš sadišče nekaterekrat prekupati

in saj enkrat plitvo okopati, skozi in skozi pa plevéla ga čistiti.

Kadar mozeg zastajati začne, to je koj po kresu, preglej vsako sadiko posebej, pusti vsaki sadiki dve najlepši in najravniši mladiki, druge pa, če so jih naredile, pri stebli gladko iztrebi. Glej, da boš izmed najlepših in ravnih vej odbral le take, ktere niso na strani, ampak naravnost za plotovo vrstjo zagnale; zakaj na tem stoji lepota in trdnost plota, da se mladike izprvega lepo zvrsté; zatorej moraš vse postranske in nepotrebne šibince odrezati, ko bi bile še tako ravne in lepe; vsakemu deblu pa le po dvoje pusti, a ne več. Ko bi bila na kakem deblu le ena mladika izrastla, odreži še to gladko do dveh ali treh očés; iz teh bote prihodnjič gotovo dve mladiki pognali.

Opravila v tretjem letu.

Spomladi ali pa še v jeseni poprejšnjega leta prireži med letom zrastle mladike — močneje do 8 palcev — šibkeje do 4 — 6 palcev. Pri tem opravilu glej skrbno na rastljivost vejic. Tukaj veljá, kar pri sadnem drevju sploh, namreč: čem močnejša je veja ali mladika, tem manj se je prireže; tanji če je, več je moraš odrezati. Zatoraj bo le-ta do 8 palcev prikrajšana mladika 6 do 8 družih rastlik pognala; una do 4 palcev prirezana bo pa le dvoje ali troje rastlik zagnala, ktere bojo veliko hitreje rastle in unih osmero, če ne že v tem letu, pa saj v drugem gotovo dorastle. To prirezovanje je poglavitno delo, kajti podrezane mladike že v tem letu veliko drugih stranskih vejic zaženejo, s kterimi se prihodnji plot prav gostostrne. Obrezovanje stori, da se deblo močno vkorenini in lepe visoke mladike poganja. Med tem, ko sok oživi, je treba k mladikam, ki krivo ali medlo rastejo, potakniti po dva do treh čevljev visoka količka, na kterih se krivo izraščene veje s privezo poravnati morajo, šibkeje na-nje privezane pa se opirajo; brez tega bi se vse križem skodralo. Prav je, če koj ob sajenju take stebričke v tla zabiješ, in jih s leskovimi palicami ali latami ravno počez polatiš (kakor je v slednjem opravilu 4. leta popisano); potem pa vse krivo izraščene in šibke vejice na-nje privežeš. Zraven tega mora v tem letu sadilo čisto opléto, in saj enkrat plitvo okopano biti.

(Dalje prihodnjič.)

Zdravilska novica.

* Gotovo pomoč, kadar človeka zó b boli, je dr. Blake oznanil v zboru zdravniške družbe v Londonu tako-le: Vzemi galuna (Alaun) v moko zmletega 2 kvintelca in žveplenega êtra (Schwefeläther) 7 kvintelcev. To pomešaj skupaj in to zmes pomoči v osvalček pavole, pa to vloží v votli zob — če je treba večkrat. Ne požiraj pa od tega nič. — Ta zmes pa pomaga le, kadar človeka boli zob, ki je gnjil. Al pa je ta pomoč tudi pri tacih bolečinah tako gotova kakor angleški zdravnik trdi, ne bi glave zastavili.

Asekuracijske zadéve.

Royal Insurance Company
v Liverpoolu.

To slavnoznanó, pošteno zavarovalno društvo je 7. avgusta letos imelo svoj navadni občni zbor, pred kterega se je položil račun za 1867. leto. More se reči, da je vspeh sijajen, ako se pomisli, da je to leto pogorelo toliko zavarovanih poslopíj, da je zavarovalnica

Odbor je na ta oklic iz dežele prejel veliko nasvetov, kako naj se podružnice osnujejo, in na tej podlagi nasvetuje slavnemu zboru sledeče:

1. za mesto ljubljansko naj tudi glavni odbor zastopa podružnico. — Za okolico ljubljansko naj se osnujejo podružnice: 2. za faro Št. Vid, za faro Préska in faro Sora, — 3. za faro Marija Devica v Polji, Sostro, Dol in sv. Helena, — 4. za faro Ježica, Črnuče, sv. Jakob in Šmartno, — 5. za faro Šmarje, Lipoglav, Ig, Rudnik in Želumlje, — 6. za faro Dobrava, sv. Katarina in Brezovica. — Dalje naj se ustanovijo podružnice: 7. za faro Vrhnika, Borovnica, Preser in Rakitna, — 8. za faro Horjulsko, sv. Jošt, Polhov gradec, — 9. za sodniški okraj kamniški, — 10. za sodniški okraj brdski, — 11. za sodniški okraj kranjski, — 12. za sodniški okraj loški, — 13. za sodniški okraj tržiški, — 14. za občino Kranjsko goro, Rateče in Bela peč, — 15. za občine Jesenice, Dovje in Koroška Bela, — 16. za sodniški okraj radoliški brez bohinske doline, — 17. za faro Bohinska Bistrica in faro Srednja Vas, — 18. za sodniški okraj višnjegorski, — 19. za sodniški okraj litijski, — 20. za sodniški okraj trebanski, — 21. za sodniški okraj žužemberški, — 22. za sodniški okraj mokronoški, — 23. za občino Boštajn in občino Studenec, — 24. za občino Rateče, občino sv. Križ in občino Dvor, — 25. za občino Krško in občino Cirklje, — 26. za občino Raka in občino Bučka, — 27. za občino Kostanjevica in občino sv. Križ pri Kostanjevici, občino Čatež in Dolina, — 28. za občino št. Jernej, — 29. za sodniški okraj novomeški, — 30. za sodniški okraj ribniški, — 31. za sodniški okraj Vélike Lašče, — 32. za sodniški okraj kočevski, — 33. za sodniški okraj metliški in črnomeljski, — 34. za faro Logatec, faro Hotederšice in faro Rovte, — 35. za faro Planina, Unec in Studeno, — 36. za faro Cerknica, faro Begunje in Grahovo, — 37. za sodniški okraj Lož, — 38. za sodniški okraj postonjski do Razdrtega, — 39. za faro Razdrto, Senožeče in Vrem, — 40. za sodniški okraj notranje Bistrice, — 41. za sodniški okraj vipavski brez Črnega Vrha, — 42. za sodniški okraj idrijski z občino Črni Vrh.

To je razdelitev podružnic na podlagi prejetih nasvetov; nasveti glavnega odbora zadevajo posebno le razdelitev okolice ljubljanske, ki je dozdej zelo napačna bila zato, ker ste okolica ljubljanska in Vrhnika bili združeni, obseg njen tedej prevelik in vsacemu podružničnemu predstojniku veliko prevelik.

Po tem govoru je dr. Bleiweis v imenu glavnega odbora predlagal:

Naj sl. zbor: 1. po prevdanku te osnove vsled §. 31. družbenih pravil ustanovi število in meje prihodnjih podružnic, 2. glavnemu odboru se daje naloga, da izpelje novo osnovo podružnic.

Gosp. L. Dimic želi, da bi se ta vredba danes ne sklenila, ker je stvar važna, ter nasvetuje, naj glavni odbor ta načrt razpošlje udom v pretres, potem naj odbor nasvete, ki jih od udov prejme, še enkrat prevdari in poroča občenemu zboru, ki se skliče nalašč v ta namen. — Vitez Gutmansthal podpira ta predlog z dostavkom, naj zbor izvoli poseben odsek, ki poroča prihodnjemu zboru o vredbi prihodnjih podružnic, ki naj bi se vse po občinah ustanovile. Gosp. Dežmanu ni jasno, zakaj je odbor odstopil od prejšnjih podružnic; on ne vidi prave podlage novemu načrtu; pogreša doslednosti v novi složbi; okolica ljubljanska je na več podružnic razdeljena namesti da bi bila združena, Razdrto in Senožeče se ne sklada z Vremom, kjer vino pridelujejo; naposled nasvetuje, naj se ustanovi brez odloga začasna vredba. — Vitez Gutmansthal odgovarja, da nova vredba je živa potreba vsled dozdanjih

skušenj; podružnice so bile dozdej prevelike; vredijo naj se po občinah, ki so stanovitno telo, ne pa po političnih ali sodniških razmerah. — Gosp. dr. Orel zagovarja novi načrt, kteremu glavni cilj in konec je ta, da se naši kmetje udeležujejo podružničnega delovanja, a ne samo grajščaki in duhovščina. — Deželni glavar dr. pl. Wurzbach je zoper to, da se voli poseben odsek, ker tak poseben odsek, ki bi delal zunaj zbora in odbora, se ne vjema s parlamentarnimi pravili; če je treba, naj se odbor sam pomnoži po zapnih možéh. — Na to odstopi vitez Gutmansthal od svojega predloga, ki ga pa gosp. prof. Konšek pod svoje krilo vzame. — Dr. J. Bleiweis se čudi, da g. Dežman ne vé, kar je oklic glavnega odbora od 7. junija razložil, zakaj je nove vredbe treba, in da je motive pozabil, ki so bili ravnokar v „sporočilu“ navedeni. Odbor v svojem načrtu ni hotel nič oktroirati; naredil ga je na podlagi nasvetov, ki jih je od izvedenih mož iz dežele dobil, in kterih nasvete spoštuje. Okolico ljubljansko pa je razdelil v več podružnic zato, ker prav okolica ljubljanska je bila skor mrtva dozdej, ker ena podružnica za veliko okrožje je toliko kot nič. Sicer pa dr. Bleiweis ne nasprotuje predlogu Dimičevemu. Glasovanje je sprejelo Dimičev predlog, Dežmanov in Konšekov pa pade.

(Dalje prihodnjič.)

Šest tednov na Dunaji, ali gospodarsko-kmetijska šola za učitelje.

Napisal Ivan Tomšič.

(Dalje.)

10. dne kimovca je bil kazalni nauk, ki je obsegal razno kopalno kmetijsko orodje, napravo gnojščica in sesalk (pump) za gnojnico. Kot najbolje gnojščice priporočalo se je gnojščice Schattenmann-ovo, ki si je tudi na Angleškem mnogo zaslug pridobilo. Pri tem kazalnem poduku nam so bili zopet mnogi modeli izpostavljeni, izmed kterih so bili najvažniši: Hohenheimski gnojni sodec in gnojni voz; Horskyjev šestredni plug; plug za izkopavanje koruna; plug za izkopavanje sladkorne repe; različne kopalne vile z močnimi in širokimi roglji; različne lopate in lopatice, motike, krampi itd. — Štirivogelne motike, kakor sem je tu videl, so neki veliko bolje in za delo pripravniše, nego trivogelne.

Od prosá in sirka se je le kaj malo omenilo; a toliko več je bilo govorjenja o lanu in konoplji, kteri rastlini se na Badenskem, v Elsassu in Belgiji z največo marljivostjo obdelujejo.

Tudi o pridelovanji tobaka se je mimogredé nekoliko povedalo, ter želja izrekla, da ne bi bilo napačno, ako bi se tudi pri nas v neogerskih deželah, posebno zdaj, ko ogerski tobak nima več tolike važnosti in veljave kot njega dni, skušalo s to rastlino kaj pridobiti. Izložba različnega tobaka v Hicingu bila nam je v pojasnjenje, kako se tobak prideljuje in kako se z njim od najmanje do največe rastline ravná, da je naposled pripraven za napravo smodek in različnega družega tobaka. Tu smo imeli tudi kaj lepo priložnost videti, kako se iz tobakovega perja različne smodke (cigare) napravljajo; bilo je namreč mnogo mladih in pravličnih žensk, ki so delale smodke tako urno, da se je človek kar zavzeti moral.

Posebno obširno so se omenjali travniki (senožeti); za povzdigo njihovo se nam je mnogo skušenj in sredstev navedlo in tudi priporočala Dunkelberg-ova najnoveja knjiga, ki neki prav obširno popisuje, kako bi se travniki z najboljšim vspehom dali zboljšati tako, da bi zadostovali sedanjemu času in sedanjim potrebam.

Naposled so se nam še omenila vsa kmetijska poslopja, pri katerih napravah naj bi posnemali praktične Angleže, ki na svoja kmetijska poslopja nikoli toliko kapitala ne obrnejo, kakor je to žalibog pri nas navada, ki se po največ le na to gleda, da se zida prav drago in okusno, in vendar imajo Angleži pri vsem tem vsa svoja prihišna poslopja kmetijskim in gospodarstvenim potrebam veliko priležniša, nego mi. Ne dá se sicer tajiti, da ne bi bila trdna in vkusno napravljena poslopja tudi močna in trpežna, toda za našega kmeta so le vendar predraga. Kolodvori in fabrike so pri nas čestokrat cele palače, pri Angležih pa — proste hiše.

Tudi o delavcih in plačilu, ki jim ga navadno dajemo, o raznih zaprekah in ovirah uspešnega kmetovanja, o kreditnih napravah in posojilnicah, o kapitalu, o zakupnih ali v najém (štant) danih zemljiščih, podučevalo se je marsikaj zanimivega in našemu kmetijstvu v obče jako potrebnega. Navedla so se nam pravila, po katerih naj bi se ravnalo, da bi zemljiški dohodki ostajali jednaki, in se ne bi vsako leto zmanjševali, marveč kaj najbolj zdatno pomnoževali; pravila o različnem ravnanji sè zrnjem, travo itd.

Precej obširen je bil nauk, kako naj se s setvijo najuspešneje preminja, to je, da ne raste na isti njivi vsako leto ravno isti sad, in kako se je treba pri tem poslu ravnati, da nam polje kar največ mogoče dobička donaja. V ta namen se nam je načrtalo mnogo in zeló različnih redov ali potov, po katerih se ravnajo dandanes najspretniji in izurjeni poljedelci. Kmetijski dnevnik, v kterega naj bi si vsaki pridni kmetovalec marljivo zapisaval, koliko in kaj mu vrže vsakera njiva, kaj in koliko je na leto izkupil in izdal, koliko ima dobitka in koliko zube, je sklepal nauk o kmetijstvu, iz kterega častiti bralci lahko sodijo, da je bil ta nauk zeló obširen in važen, in da se je v tem kratkem času vendar le mnogo vevvažnih gospodarsko-kmetijskih mrvic pretresovalo.

B. Rastlinoslovje. Temu nauku so bile odmerjene štiri ure na teden. Obsegal je prve in najpotrebniše pojme (zapopadke) o rastlinah, oziroma na poljske in domače rastline. Vsi pojedini rastlinski deli, od korenine do vrha, so se nam prav natančno razkazovali in marsikterega učitelja je ta nauk jako zanimival. Glavne točke tega nauka so bile: živež, ki ga zahtevajo rastline sploh, posebno pa poljske rastline; — kakošen upliv ima zemlja, voda, zrak, gorkota, svitloba itd. do rastlin in njihovo rast; — v kakošni kemijski zvezi mora biti zemlja, da pospešuje rastlinsko rast; plevel (setaria) in mnoga druga škodljiva zelišča; najnavadnejše žitne bolezni, odkod izvirajo in kako se najlože odvrnejo. Precej obširno in prav natančno se nam je razkladalo navadno snetje (uredo segetum), in pa tako imenovano skrivno snetje (uredo sitophila), ki se čestokrat pri žitu, a posebno pri pšenici nahaja. S plavim vitrijolom se neki obá lahko popolnoma pokončata, toda ta operacija je deloma predraga, deloma pa tudi težko izpeljavna. Rjã, ki se pokaže, kadar žitna stebila in perje nekove rujave pike dobé, je zeló različna, in mnogo smo slišali od raznih plemen te bolezni, kakor tudi od različnih gob, ki napadajo rastline in je čestokrat popolnoma vničijo. Za kazalni nauk služile nam so različne rastline in razna semena mnogovrstnih poljskih pridelkov, ki so shranjena v botaničnem kabinetu c. k. politehnike.

Imeli smo tudi demonstracije s povekšavnikom (mikroskopom); v ta namen nam je služil izvrstni März-ov mikroskop, ki vsako stvar 700krat povekšuje in je v Monakovem (München) izdelan. Skoz povekšavnik so nam se razkazovale: povrhnja koža turšičinega perja (to je,

od storža); različna snét; povrhnja čebulina koža; krompirjev močic (Stärkemehl); povrhnja koža od navadnega bégza; poprečna in podolgasta zaréz turšičinega stebila; poprečna in podolgasta zaréz lanene bilke. Močno smo obžalovali vsi, da je bil čas prekratek za izvrstne demonstracije z mikroskopom, kajti, dasiravno smo imeli dva mikroskopa in je nas za eno uro kakih 20 odločenih bilo, vendar se ni mogel nobeden zadostno nagledati krasnih in prečudnih podob, ki je s prostimi očmi nikakor videti ne moremo. Gosp. Haberlandt si je zaslužil občno pohvalo s svojimi govori, s kterimi nam ni le površno pot pokazal, po kterem naj se v rastlinstvu dalje izobražujemo, ampak njegovi govori so segali daleč in globoko v rastlinsko življenje, s čemur nam je hotel gotovo pokazati, da je treba obširnega in globokega znanja za spoznavo rastlinskega življenja in njegovih posamesnih delov. (Dal. prih.)

Poduk,

kako najboljo živo mejo zasaditi.

(Dalje.)

Opravila v četrtem letu.

V tem letu je treba tako ravnati, da se vsajeni plot prihodnjič za trpež, lep in gost zaredi, ker ga boš odsihmal vsako leto tako prepletal, da bo ves popleteni plot 5 čevljev visok zrastel; če bi bilo treba, utegne tudi še kaj viši biti.

Predno ga plesti začneš, poruj količke, na kterih so pred to leto rastlike privezane bile. Zdaj prireži z ostrim nožem vse stranske nepotrebne šibice, ki so iz mladik pognale, od zemlje na kviško tako, da vsaki po 2, 3 do 4 očes ali popkov pustiš. Tako dobiš spodej košate, zgorej pa gladke in ravno izraščene šibe. Potem zabij količe v vrsto sadila po 5 čevljev visoko in po 3 čevlje narazen; na-nje priveži dolge ravne remeljce ali late po čevlju od tal; po teh ravnaj prvo pletenje naravnost, da plot zakrivljen ne bo.

Pletenje opravljata dva delavca; eden pretika rastlike navskriž, pa mora usnjate rokovice imeti; drugi jih z ličjem privezuje na križih in na late tako, da šiba ene sadike s šibo zravske sadike na dve strani pripognjene, razpete, štirivoglata oknica naredite. Če se rastlike na križih s podrezanimi ostanki ali z malimi vejicami trdno ne sprimejo, priveži jih čez križ z ličjem ohlapno; ko bi bile trdno privezane, bi se vóz v rast zajedla, in male mladike bi se do škode potrgale. Le-to prepletanje mora delavec tako ravnati, da on šibo, ki mu je na desni, proti sebi, ki mu je pa na levi, zad za seboj naskriž potegne. Tako mora opletanje vsako leto skozi in skozi storjeno biti, dokler ni plot 5 čevljev visok, kakor mora biti. Tiste rastlike, ki se v pletenju v križih ravno ne udajo, nategni na počez narejene late, in priveži jih, tako se bojo udale. Kadar je zgornji križ sam za-se ali pa na lato privezan, prireži zopet vse vejice, ki so pred letom pognale, pusti pa močnim po čevlju, šibkim po 6 do 10 palcev dolge rogovilice ali štremljne; prireži jih pa nad popki, ki so ravno po plotovi vrsti obrnjeni, kjer bojo iz njih nove mladike za prihodnjo povikšanje plota zagnale.

S tem je za leto in dan vse opravljeno. Na obéh stranéh podrezani mladi plot je zdaj 16 do 20 palcev visok. Ne pozabi tudi v tem letu sadila čisto opleti in rahlo ga okopati.

Opravila v petem letu.

Na spomlad ali še prejšnjo jesen začni v drugo prepletati; priveži drugo vrsto ravnih palic ali lat 1 čevelj vrh prvih; prireži vse na novo pognane mladike

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 9. decembra 1868.

Gospodarske stvari.

Šest tednov na Dunaji,

ali gospodarsko-kmetijska šola za učitelje.

Napisal Ivan Tomšič.

(Dalje.)

C. Živalstvo (zoologija) je obsegala najpred različne živalne tvarine, ki je imajo rastline za vspešno vzdrževanje naše domače živine; — iz katerih kemičnih delov je zložena klaja, s katerim pitamo navadno domačo živino; — potem se je pa govorilo o splošnem organizmu vprežne živine. Temu nauku so bile štiri ure na teden odmerjene in to le meseca velikega srpana, kajti meseca kimovca je g. dr. Masch predaval vremenoznanstvo ali meteorologijo, ki pa ni bila obligaten, ampak le prost nauk.

D. Naravoslovje se je podučevalo le prva dva tedna in to po eno uro na dan. Ta nauk je bil le nekaka priprava k bolj važnemu in temeljitemu nauku o kemiji, iz ktere se je skoz ves mesec kimovec po eno, o četrkih, petkih in sobotah pa celó po dve uri na dan podučevalo.

E. Kemija je obsegala vse tako imenovane prvine (Grundstoffe) in razkrojbe v njihove posamne dele ali drobce, iz česar se lahko sodi, da je bil ta nauk zeló važen in zanimljiv za ljudske učitelje. Nekaj popoldanskih ur je bilo tudi odločenih za demonstracije o poskušnjah (eksperimentih); mnoge bogate zbirke so nam služile v kazalni poduk. 20. kimovca smo bili z gosp. Moserjem v geologične državnje zbirki, kjer smo si ogledali razne rudnine, kristale in mnoge prečudne zemeljne snove. A kmalu potem smo zopet bili v ces. dvornej nabiri, v kateri je shranjena bogata zaloge mnogoternih natornih (prirodnih) reči. Se vé, da se tu ni mogla vsaka stvar razkazovati in natančno razlagati; kajti namen je bil le ta, da se seznanimo z enakimi zalogami, in da umemo, kaj je prav za prav zbirka prirodnih stvari. Kdor bi pa hotel o kakej bolj važnej stvari, bodi-si v kemiji ali natoroznanstvu sploh, to ali uno natančneje pozvedeti, obljubil je gosp. profesor, da vsakega učitelja, ki se pismeno do njega obrne, tudi pismeno prav natančno rad podučí.

F. Živinoreja se je učila prva dva tedna po štiri, a drugi mesec po tri ure na teden. Nauk o različnih živinskih plemenih, živinskem organizmu in posamesnih vnanjih živalskih delih bil je vvod temu obširnemu znanstvu; potem se je pa podučevalo o posamnih plemenih tako natančno in umevno, da, kakor sem tudi od drugih učiteljev slišal, so vsi poslušalci z gosp. Wilhelm-om, ki je ta nauk predaval, še najbolj zadovoljni bili.

Za kazalni nauk služile nam so premnoge podobe,

fotografične in druge različnih plemen goveje živine; vse so bile tako dobro posnete, da si je ne morem bolj misliti; lastnina so kmetijske više šole v Ungar. Altenburgu. — Al naj si bodo podobe še tako izvrstne, ostanejo vendar le podobe. Zato nam je dobro došla velika razstava v Hicingu, kjer smo videli čez 200 glav najboljih in najlepših plemen goveje živine iz cesarske pristave v Laksenburgu, mnogo plemen iz pristave nadvojvode Albrehta, ki jo ima v Ung.-Altenburgu, pa tudi iz mnogih družih odličnih kmetij, kakor so kmetija Liechtenstein-ova, Rabenburška, Steinitz-ova, Feldberška itd. Tudi iz česke, moravske in štirke dežele je bilo mnogo lepe živine izpostavljene. Ne morem se tu spuščati v popis imenitnih kónj, izvrstnih goved in žlahnih ovác, ki smo jih tu videli, ker moral bi ta popis preobširen biti, da bi bil pravičen vsemu razpostavljenemu blagu.

Pri živinorejnem poduku se je posebno povdarjala raznovrstna klaja in kako je treba s klajo ravnati, da se živini najbolj prileže.

Konečno smo imeli kazalni nauk o različnosti volne, pri katerem smo imeli priložnost videti mnoge razlike med najboljo in najslabejo volno, ki nam e dajejo razna plemena ovác.

24. kimovca popoldne smo bili v Mariabrunu, da si ogledamo in seznanimo z različnim orodjem, ki se čestokrat rabi pri živinoreji. Tu smo videli troakar, to je nož za vbod napete goveje živine, kterege so nam „Novice“ že prav na tanko popisale. Videli smo tudi ječnik ali požiralno cev (Schlundrohr); perilnico za ovce; švicarsko, ameriansko in Sinclair-jevo pinjenico; hohenheimsko pripravo za pridelovanje sira; švicarsko sirno stiskalnico (Käsepresse); Murton-ove vrteče police za pokladanje sira, ki pa nimajo po mojih mislih nikove praktične posebnosti, da bi se mogle v obče priporočati, in še mnogo družega bolj praktičnega orodja za spravljanje in hlajenje mleka itd.

Iz tega je zopet razvidno, da nauk o živinoreji je bil jako obširen in zanimiv.

(Dalje prihodnjič.)

Veliki zbor kmetijske družbe

v Ljubljani 24. novembra t. l.

(Dalje.)

Odbornik gosp. Jož. Seunig poroča v imenu glavnega odbora o denarni podpori, ki jo je c. k. ministerstvo kmetijstva družbi podelilo za namene kmetijske. Sporočilo se začinja s tem, da naznanja, da je sl. ministerstvo z odpisom od 13. junija t. l. družbo pozvalo, naj pové, za ktere namene bi denarne pomoči potrebovala in koliko. Glavni odbor je v obširnem popisu razložil potrebo podpore za povzdigo

se na to, kar se je v kmetijskih časnikih o častnem zastopanju kmetijske družbe po naših poslancih bralo*), predlaga, naj se zahvala izreče gospodoma poslančema. Zbor rad pritrdi temu predlogu.

Gosp. Schollmajer v imenu odbora poroča o kmetijskih taborih. Nasveti so bili, da se prihodnje leto napravijo taki tabori in to meseca avgusta in septembra; govori o kmetijskih in gozdarskih rečeh naj se razjasnujejo po djanskem dokazovanju, in naj so vsi slovenski razun nemškega Kočevskega; glavni odbor ustanovi kraj in čas za to; kdor se oglasi odboru, da hoče prevzeti tako nalogo, mora mu povedati, o čem misli govoriti. Vitez Gutmansthal željo izrekuje, naj odbor tudi dela na to, da občni zbor kmetijske družbe ni zmirom le v Ljubljani, ampak tudi v kakem drugem mestu na deželi in naj se pri taki priliki tudi naredi kaka majhna razstava kmetijskih in gozdarskih stvari. — Predsednik dr. Costa zagotavlja, da glavni odbor tega nasveta ne bode prezrl.

Tajnik dr. Bleiweis poroča zdaj (slovenski) o kmetijskih in gozdarskih učilnicah, in dokazuje, da občni zbor 22. novembra 1865. leta je po predlogu gosp. Ed. Pour-a sklenil, se obrniti do deželnega zastopa, naj se ustanovi nižja gozdarska šola združena z nižjo kmetijsko šolo v Ljubljani; 1867. leta, ko se je obhajala stoletnica družbe naše, je za osnovo kmetijske šole po pismu zbor izbujal dr. Razlag, ud naše družbe v Brežicah. Ker naprava tacih učilnic veliko stroškov prizadeva, katerih ustanoviti ni moč, dokler revna dežela ne dobi svojega premoženja saj deloma nazaj, je tedaj še le letošnjemu deželnemu zboru bilo mogoče, z blagosrčno veliko podporo kneza Schönburga, posestnika grajščine šneperske, za prihodnje leto nižjo gozdarsko šolo ustanoviti; šola za sadje-, vino- in svilorejo, in pa popolna kmetijska učilnica pa se mora odložiti do onega časa, ko doide deželi vzeto premoženje. Bodimo veseli — je rekel govornik — da za zdaj dobimo saj eno šolo, in v imenu odborovem predlaga, naj zbor sklene zahvalnico knezu Schönburgu za blagodušno njegovo pripomoč. Zbor enoglasno pritrdi temu predlogu. Konečno naznanja govornik, da je nadlogar g. Mavricij Scheyer družbi podal slovenski rokopis knjige pod naslovom: „Navod, kako naj ravnaajo posamesni kmetje in soseske z gozdom.“ Izvedeni možje so to pisanje pregledali in odobrili; tedaj se bode odbor družbini obrnil do deželnega odbora, naj ta rokopis, kot pripomočno knjigo za gozdarsko šolo, blagovoli natisniti dati. Deželni glavar dr. pl. Wurzbach je zagotovil svojo podporo, da se ta želja izpolni.

O novem natisu knjižice za poduk o murbo- in sviloreji, ktero je družba kmetijska 1840. leta prvi-krat in 1859. leta vdrugič izdala, ktera pa je popolnoma poprodana in sicer tako, da sama družba nima nobenega iztisa več, je dr. Bleiweis v imenu odborovem nasvetoval, naj ga zbor pooblasti, da napravi tretji natis. — Pri tej priliki naznanja vitez Gutmansthal, da ima že on pripravljen rokopis za knjižico tako, ki bode podobna oni knjižici, ki jo je izdal o sadje-reji, in ima med besedami potrebne podobice. Dr. Bleiweis nasvetuje: naj zbor namesti predloga odborovega sprejme blago ponudbo gosp. viteza Gutmansthala. Zbor se zahvalo to stori.

Ker je ura poldne že odbila, a mnogo toček programovih ne še rešenih, nasvetuje predsednik, naj pre-stande seja in se popoldne nadaljuje, in popoldne tudi voli novi predsednik družbe. Volitvi predsednika že popoldne nasprotuje g. Dežman, češ, da ne stoji na

programu, tedaj po družbinih pravilih ne more biti danes, ampak še le v prihodnjem občnem zboru. Vitez Gutmansthal dodaja, da volitev predsednika je važna stvar in da bi prav bilo, da se odloži. Predsednik dr. Costa odgovori na to, da nikakor ne sili v to, da bi volitev morala že danes biti, al protipravilna, kakor je g. Dežman rekel, ne bi bila volitev; če se zdaj na program postavi za obravnavo popoldne, imajo udje časa dovolj se pomeniti, koga naj bi volili; odbor pa volitve ni mogel na program poprej postaviti, ker o odpovedi g. Trpinca ni duha ni sluha imel odbor, ki je gosp. Trpinčevo odpovedno pismo še le danes ob 9. uri prejel. Po vsem pravi, da se bode novi predsednik volil v prihodnjem občnem zboru. *)

(Dalje prihodnjič.)

Šest tednov na Dunaji,

ali gospodarsko-kmetijska šola za učitelje.

Napisal Ivan Tomšič.

(Dalje.)

G. Gozdarstvo. V tem sila važnem in zanimljivem predmetu podučevalo se je po eno uro na teden. Malo je sicer to, a vendar smo čuli in videli mnogo, kar zadeva gozdno rejo in različna plemena gozdnih dreves. Drevesa so se nam opisovala od korenine do vrha in marsikaj se nam je s kredo na šolsko tablo poočitavalo. Potem se je govorilo od visoko-, nizko- in srednjevisoko ležečih gozdov, kako se morajo vspešno obdelovati, trebati in sploh k boljemu stanju pospeševati. Za kazalni nauk nam je služila zopet gospodarsko-kmetijska razstava v Hicingu in pa viša gozdarska šola v Mariabrun-u. V Hicingu smo videli različno lesovje, kakor tudi druge gozdne plodove, mnoge lesne skaze, bolezni, izrastka, lesne grbe in hrge in druge prečudne lesne tvorine in oblike. Vse to je bilo v piramidah tako lepo in vkusno sestavljeno, da se je nismo mogli zadostno nagledati. Vrh tega smo videli razna semena gozdnih dreves, različno orodje za obdelovanje gozdov in premnoge druge bogate izložbe najspretnjih českih, ogerskih in štirskih gozdnih gospodarjev.

Vse tu omenjene stvari razkazoval nam je profesor g. Grossbauer sam, ki nas je peljaje od oddelka do oddelka podučeval o vspešnem obdelovanju in gleštanju gozdov in nam tudi povsod omenjal domovino izpostavljenega lesovja. Njegovim tehtnim govorom v prostej naravi pod milim nebom pridružilo se je še mnogo drugih obiskovalcev, ki so prišli k omenjeni razstavi ter so z nami vred pohajali od oddelka do oddelka, da si ogledajo gozdne tvarine in si je po zadanih govorih profesorjevih tudi pozneje še lahko poočitujejo. Toda to praktično postopanje vrlemu profesorju še ni bilo zadosti, kajti uvidevši, da je temu razteznemu nauku le premalo ur odmerjenih, povabil nas je neko popoldne (to se vé vsaki razred posebej) v Mariabrun, da si ogledamo tamošnjo gozdno akademijo in gozdno-botaniški vrt. — C. k. gozdarska šola je bila že leta 1813. ustanovljena, a v višo šolo ali akademijo še le 1867. l. povzdignjena; vsled tega se tudi poslopje še zmiraj marljivo popravlja in predeluje, kajti staro poslopje je bilo njega dni samostan tako imenovanih Avguštinov, in treba mu je mnogo poprave, da se časoma priredi v dostojne poslopje više gozdarske akademije. V velikanskem muzeji, ki se nahaja v tej šoli, smo videli

*) Čudili smo se po tej razložbi, da je „Tagblatt“ brž drugi dan sum zagnal na odbor, češ, da je hotel volitev „po kontrabantu vriniti v zbor“ (die Wahl einschmuggeln). — Pač mora sam prav prekanjen „kontrabantar“ biti, kdor se na vrat na nos drzne drugim podtikati kontrabantijo. Nemški pregovor ima pač prav, ki pravi: „Wie der Schelm ist, so denkt er.“ Vred.

*) Tedaj tudi advokat more biti v kmetijskem zboru na pravem mestu, — se vé, da ne vsak ljubljansk advokat ali kak drug „Tagblattar.“ Vred.

premnoge gozdne živali, različno gozdno orodje, lesovje in razne druge stvari, ki se pri gozdarskem poduku potrebujejo. V botaniškem kabinetu je gosp. profesor na kratko, a jako zanimljivo govoril o rastlinoslovji, pri katerem nam je s povekšavnikom (mikroskopom) razkazoval lesno lakno (Holzfasern), gobe in prhnenje lesa. Po končanem nauku smo šli na botaniški vrt, v katerem se nahaja 360 plemen raznega gozdnega drevja in pa precej prostorna, prav lepo vredjena drevesnica. — Ko smo se naposled z dobrim avstrijskim vinom nekoliko okrepčali, podali smo se zopet nazaj na Dunaj.

(Dalje prihodnjič.)

Spomini na deželni zbor kranjski.

O postavi zarad šolskega nadzorstva

na dalje.

Govor poslanca dr. Coste se je glasil tako-le:

„Prav na tanko je odgovoril že moj predgovornik gosp. Svetec temu, kar je gosp. Dežman danes „tako lepo“ povedal (veselost); jaz bodem dostavil le nekatere faktične opazke, da, če se bodo brali naši stenografični spiski, se ne bode mislilo, da bi to res bilo, kar gosp. Dežman pravi.

Prva opazka gré besedi gosp. Dežmana, češ, da je tudi naša dežela s posebnim veseljem sprejela sklep državnega zbora, da propade konkordat. Gosp. Dežman tem svojim besedam sam ni verjel (smeh), zakaj on dobro vé, da ravno iz naše dežele je šla peticija z mnogimi podpisi na državni zbor zoper to, da se raztrga konkordat. On se morda spominja na to, da, ko so eni klicali na dan, da naj se zvečer razsvetli ljubljansko mesto, je lahko bilo šteti tista okna razsvetljena, in da morda nobene noči tako temne v Ljubljani bilo ni, kakor tista razsvetljena noč (dobro! dobro! smeh).

Na tanko je že pokazal gosp. Svetec, da predlog šolskega odbora ne stavi šole pod klerikalno oskrbnitvo; na tanko je to dokazal, in jaz mislim, da bo priložnost to tudi še bolj na tanko izpeljati. Jaz ne tajim, da ima morda potlej naša duhovščina tudi kak upliv na šole; al to je naravno in našim okoliščinam primerno.

Gosp. Dežman je rekel, da mi nimamo nobenega posebnega vzroka zaupati naši duhovščini, in da bi to nam na tanko dokazal, popisal je životopis enega idealnega duhovnika kranjskega. Mi smo od njega slišali, da on nima nobene boljše izreje, kakor da je na gimnaziji, potlej pride v teologijo, in ko neopresbiter gré na deželo. Jaz moram vendar le vprašati, kaj da misli gosp. Dežman, da je boljša izreja, kakor ona na naši gimnaziji; ali imamo boljših srednjih šol, ali imamo drugih šol, ali pridejo tisti, ki stopijo na vseučilišče, iz družih šol kakor iz gimnazij?

Gospôda moja, kaj je „izreja.“ Izreja je tudi dandanes dvomna: izreja v pravem pomenu, in tista socialna izreja, ki je navadna v javnem življenju. Imamo zatoraj ljudi, ki morebiti nikdar niso šole videli, ki so se morda domá sém ter tje kaj naučili, in, kakor smo slišali, imamo ljudi na veliki uradniški stopinji dosihmal, ki niso nikdar šole videli, morda tudi nič posebnega ne znajo, pa vendar imajo tisto izrejo, katero zahteva socialno življenje, katero si pridobi po čitanji liberalnih časnikov. Ali je to izreja človeka, kateremu se mora v resnici zaupati mladina? ali je tista izreja za javno in socialno življenje res edina, ktere potrebuje duhoven?

Največi filozofi od starih Grkov naprej do Kanta niso imeli prav nič te omike, in vendar so prvi možje, ki so živeli. Tedaj, kar zadeva tisto izrejo, ta je dvom-

ljive cene, in jaz mislim, da naši duhovniki, kar jim je treba vedeti, to vedó, in v katerih rečéh jim je treba izrejenim biti, v tem so izrejeni (dobro! dobro!).

Gosp. Dežman se je sklicaval na shod naših ljudskih učiteljev. Jaz njega nisem videl v tem shodu, in ne vem, ali govori iz lastnega prepričanja ali po svojih prijateljih, ki so tam bili. Jaz sem pa sam pričujoč bil, in jaz napak ne sodim, če rečem, tej ideji, katero je gospod Dežman tukaj izrazil, o shodu kranjskih učiteljev ni bil dal nobeden podpore. Naši učitelji dobro vedó, kaj je treba, in hodijo z roko v roko z našo duhovščino.

Da bi kratil naši duhovščini zasluge za naše šole, je povzel iz Helfertove knjige nekatere anekdote in nam jih je danes bral. Take anekdote, take posebne stvari vendar niso v stanu nam zgodovinsko izkazati zasluge, in prav lahko je takih pravlic vloviti; zakaj ni povedal zgodovine naših šol naprej od časa Marije Terezije do istega časa, ko je grof Thun ministerstvo nastopil? Jaz nisem pripravljen na to, da bi danes statistično dokazal, koliko zaslug ima naša duhovščina za šole; kdor bere oficijelni list ljubljanski, lahko vsako leto vidi, koliko zaslug si pridobi naša duhovščina vsako leto v šolskih zadevah, in kako si vsako leto pridobi tudi zahvalo od vlade.

Tedaj je jasno, da je naša duhovščina gotovo hvale vredna v zadevah šolstva, sicer pa so meni živeči izgledi več vredni kakor vsi pergamenti in kakor vse knjige, in takih izgledov pa imamo zadosti in tudi v naši sredi. Le glejte na tistega prečastitega poslanca, ki zarad zaslug šolskih cesarski križ na prsni nosi. (Dobro!)

Gosp. Dežman je tudi govoril o naših provizoričnih (Nothschulen) šolah in je rekel, da so v resnici „Nothschulen“, ter je mislil, da so zarad tega „Nothschulen“, ker se slabo opravlja šolska služba v teh šolah. Jaz pa rečem, se ve, da so v resnici „Nothschulen“, pa ne po Dežmanovem smislu, ampak ker pričajo in kažejo, ker je naše ljudstvo preobloženo z davki tako, da ne more zidati šol, in zarad tega smo hvaležni duhovščini, da so napravili take „Nothschulen.“ (Dobro! dobro!)

Kako pa da je z zidanjem šolskih poslopij, to se bode razvidelo iz poročila deželnega odbora, ko bode izročil prošnje, ki smo jih prejeli od občin, ktere zahtevajo zarad šol 150 odstotkov doklade. (Čujte! čujte!) Prosim vas, gospôda moja, mi vemo, kako obložen je kmet, in kako sploh je kranjska dežela preobložena z davki; vprašam vas zdaj: kako je mogoče šole zidati, če ni denarja za živež in potrebne materialne reči?

Gosp. Dežman je v svojem drugem govoru tudi rekel, da zarad tega se mu zdi, da mora ves drug duh veti zdaj iz postave predložene po šolskem odboru, kakor iz predloga cesarske vlade, in zarad tega se je sklicaval na to, da šolski odsek je popustil vse tiste posebne opazke, ki jih je imel predlog vladini o izraelcih in protestantih. Gospôda moja, da smo tisto popustili, se meni zdi prav naravno; izraelcev cela dežela nima, protestantov imamo, pa ne toliko, kolikor jih zahteva vladni predlog, da bi bili samostojno zastopani v okrajnem zboru. Tedaj ni mogoče, da bi se to odobrilo, saj je vlada sama predlagala, da le tiste cerkve ali vere imajo biti zastopane v okrajnem svetu, ki imajo najmanj 500 duš v eni občini. Tega na Kranjskem ni zdaj in ko bi postave dali za razmere, katerih ni na Kranjskem, zarad tega nam ne more nobeden očitati, da smo protestantom kratili kako pravico, ker, če bi bili tudi ostali pri predlogu vladinem, ne bi bila nič drugačna, kakor je zdaj. In tako menim tudi jaz, da šolski odsek ni lahkomišeln, kakor mu je očital gosp.

država, dežela in posamesni posestniki gozdov plačati. Dr. Ahačič je dodal tem mnenjem še svoje, in naposled v imenu glavnega odbora stavil sledeče predloge: Občni zbor naj sklene: 1) kmetijska družba si ne bode prizadevala za postavbo, po kateri naj se vpelejo okrajni logarji, pa tudi ni zoper to, da se gozdi razdelijo posamesnim lastnikom; 2) tudi pri gozdih naj velja §. 362. obč. drž. zakonika, po katerem gospodar sme s svojo lastnino storiti kar mu je drago; 3) dolžnost pa je družbi kmetijski, da se požene za to, da se že tako dolgo zavlečena zemljiščina odveza po patentu od 5. julija 1853. leta in napotku od 31. oktobra 1857. leta vendar enkrat in to pravično in postavno dovrši; 4) da se gozdna postavba po potrebah naše dežele preuredi, in 5) da kmetijska družba za to skrbi, da se ljudstvo naše dobro podučí v gozdarskem gospodarstvu. Po prebranem sporočilu se je začela debata.

(Konec prihodnjič.)

Šest tednov na Dunaji, ali gospodarsko-kmetijska šola za učitelje.

Napisal Ivan Tomšič.

(Dalje.)

H. Nauk o stavstvu (Baukunst) se je predaval po eno uro na teden. Obsegal je kmetijsko poslopje z vsem drugim pristranskim prizidjem. Pri tem nauku se je posebno povdarjalo, da se mora temeljno kamenje vsaj eno leto pred zidanjem razvetrovati, les pa, ki je za stavstvo namenjen, vselej le meseca grudna posekati. Pri vsakem kmetijskem poslopi naj se gleda na to, da ima poslopje primerno lego, da ni od zemljišč preveč odstranjeno, da stoji na suhem (močvirnost škoduje domačej živini), in da je blizo zadosti vode. To so razlogi, ki se pri stavstvu kmetijskega poslopja ne smejo nikoli prezirati. — Stranišča in čumnate za posle se postavijo v zadnjem oddelku poslopja; ravno tako hlevi, skedni itd. ob straneh, in to nikoli spredaj, ampak vselej za poslopijem. Nadalje se je obravnavalo o napravah dobrih in pripravnih klet, ledišnic, podov, mostov, kanalov in drugih v kmetijstvu spadajočih stavb. Mnogi načrti, kako se najbolje kmetijsko poslopje priredi, da je ljudem in živini priležno, poodčitovali so nam ta nauk dostojno.

I. Vremenoznanstvo, kakor sem že omenil, ni bil obligaten predmet, a vendar mu je prizistovala večina učiteljev že zarad tega, ker se je bil profesor g. dr. Masch v predavanji živalstva poslušalcem jako prikupil. Različne zračne prikazni, kakor zračje (klima) sploh, obravnavale so se prav po domače; to se vé, da z vednim nameravanjem na zemljišča in na njih rastoče rastline in zelišča.

J. Hmeljoreja (Hopfenbau) je imela v vsem skupaj le dve uri; nauk je bil tedaj jako skrčen, toda jako jedernat in lahkoumeven. Vrh tega smo bili še obdarovani z izvrstno Hofmanovo brešurico, ki obravnuje hmeljorejo v kratkih, a temeljitih obrisih in bi marsikterega hmeljorejca zanimati znala.

K. Bčeloreja je bila odmerjena bolj kazalnemu (demonstrativnemu) poduku. V ta namen nam je zopet kmetijska izložba v Hicingu dobro došla, kjer je bilo premnogo in zelo različnih čbelnih pletenic in panjev, kakor tudi družega orodja, ki se čestokrat pri čbeloreji potrebuje, izpostavljenega. Ta razstava je imela sicer mnogo, a le malo praktičnih in za v občno vpeljivo priporočila vrednih čbelnjakov in čbelnih panjev. Po največ je bilo tako imenovanih Wieprechtovih prekladnic (Stockform), ki so bile tudi s sreberno svetinjo obdarovane. — Kmalu potem smo imeli izhod v Dorn-

bach in pozneje v Wagram, kamor smo se peljali tri postaje po severnej železnici, da si ogledamo čbelorejo na prostem ajdovem polji. Tu se nam je razprostrlo velikansko z ajdo obsejano polje, ki ga oči ne presežejo, in na katero tudi iz najdaljnih krajev čbele na pašo izpeljujejo; po več tisuč čbelnih pletenic in panjev je tu v velikih in dolgih rajdah razpostavljenih. Iz Wagrama nazaj gredé naj omenim Mayerjevo gostilnico, v kateri smo se vrlo dobro imeli. Tu so se pele nemške, česke in slovenske pesmi v najlepši učiteljski slogi; posebno ste naši pesmi „Otok bleški“ in „Naprej“ Nemcem in Čehom dopadali. Še celó v vagonih se je razlegalo petje po vseh postajah blizo do Dunaja, kjer smo se še le po bratovski razšli. Nikoli ne bodem pozabil lepe velikanske ravnine, po kateri so leta 1866. nam sovražni Prusi hodili, in na kateri je leta 1809. Napoleon svojej armadi zapovedaval, kakor tudi veličastne Donave ne, ki sem jo na tem potovanji videl. — Poslušalci družega razreda so se nekega dne po zahodnej železnici tudi v Neulengbach peljali, kjer so imeli še posebej izvanredno podučevanje v čbeloreji in razstavo raznega čbelorejnega orodja.

L. Sadje- in vinorejo učili smo se deloma v šoli, deloma po bližnjih in daljnih izhodih, izmed katerih naj omenim posebno krasni in mi nepozabljivi izlet v Klosterneuburg. — 13. kimovca ob 7. uri zjutraj odpeljali smo se v tako imenovanih „Omnibus“ ob veličastnem bregu Donave v to preprijazno okolico. Dobre pol ure daleč prišel nam je profesor vinorejne šole gosp. Schellenberg iz Klosterneuburg-a s svojimi učenci naproti in nas je prav prijazno sprejel. Na to smo se podali najpred v lepo obdelane nograđe, kjer so se nam razkazovala različna grozdna plemena, kakor tudi obdelovanje vsakega plemena posebej. Vinorejna šola obsega, ako sem namreč prav razumel, dobrih 10 oralov zemlje in je izvrstno vredjena. Grozdja je bilo vsakemu učitelju na ponudbo in smel si ga je tudi vsaki sam odtrgavati, kolikor ga je le njegovo srce poželelo. Čez nograđe hodé smo dospeli okoli 11. ure v Klosterneuburg, odkodar smo se najpred podali v tamšnjo drevesnico, kateri je sila veliko prostora odmerjenega, a vendar ni tako izvrstna, kakor sem je videl v Kaisers-Ebersdorfu in Rosenthalskem vrtu, kateri se smete po vsej pravici vzorni drevesnici imenovati. Drevesnica v Klosterneuburgu daje po 50 tisuč drevesec na leto, izmed katerih se pritlikovci po 10 soldov, a odrasla drevesca po 20 soldov prodajajo. Vsa drevesca stojé prosto in niso na nikakoršen kol privezana. Srčna mladika (Leitzweig) se namreč en- do dvakrat nazaj poreže, da steblice pri tleh nove postranske mladike zaredi, ktere se najpred nekoliko okrajšajo, potem pa popolnoma odrežejo; na ta način se deblo močno odebeli, in drevesce ne potrebuje nobenih kolov.

Iz drevesnice smo šli v vinorejno šolo, v kateri se trte za presajo izrejujejo; tudi ta vinorejna šola je jako raztezna in marljivo obdelana. Še le okoli pol dveh popoldne dospeli smo v gostilnico „k streljišču“, kjer smo imeli na vrtu krasen obed, a še krasnejši izgled v Korneuburg, kamor je marsikterega učitelja mikalo, in bi bil tudi gotovo šel, ako ne bi že tako pozno bilo. Pri obedu smo imeli tri naše profesorje, ki so se z nami prav prijazno pomenkovali in nam vmes tudi tehtne nauke o boljem napredovanji kmetijskega stanja razlagali. To se vé, da tudi napitnic v tako veselej družbi ni manjkalo. Po obedu smo šli v sadje- in vinorejni zavod, da si ogledamo napravo te izvrstne doljno-avstrijske vinorejne šole, kjer se nahaja vse, kar se le pri sadje- in vinorejnem poduku potrebovati zamore. Učenci tega závoda so nam kazali svoja lepa risanja in pa velikanske bilježnice, v ktere si nauk svojih pro-

fesorjev zabilježujejo. Marsikteri učitelj je debelo gledal in se zavzema, da zamore človek leto in dan toliko pól papirja popisati. Gotovo lep izgled, kaj premore pridnost in marljivost človeška! Mene je posebno zanimala velikanska in prav praktično ustrojena Kniebergerjeva stiskalnica za grozdje (Weinpresse), ki je v nalašč zato priredjenem prostoru postavljena. Ko nas je še gosp. Schellenberg z najboljim vinom, ki ga imajo v ondašnjem závodu, pogostil, odpeljali se smo veseli, kakor še nikoli, zopet nazaj v cesarsko stolico. — Nekteri učitelji družega razreda, ki so bili pozneje v Klosterneuburgu, so obiskali tudi velikanski sod, ki ne drži nič manj, nego tisoč avstrijskih veder. Eni so se še celó v trebušje tega velikana spravili ter v njem ve-sele pesmi prepevali, med tem da so drugi po pristavljeni lestvi na njegovo hrbitišče zlezli ter se po njem sém in tje sprehajali. (Kon. prih.)

Nove postave.

Posnetek iz nove postave od 5. dne t. m., ktera določuje dolžnosti vojaške službe. *)

I. Kdo mora vojak biti?

Vsak, kdor je za vojaštvo pripraven in ki je v takih letih, ki jih postava za mnogovrstno vojaško službo odločuje. Dolžnost vojaške službe se začne s 1. dnevom prosinca (januarja) meseca potem, ko je mladeneč 20. leto dopolnil, in neha z dopolnjenim 32. letom in sicer tako, da pristojeci armadi ali v pomorski vojski služi 3 leta v redovni armadi, 7 let pa v rezervi, — med brambovci pa ima služiti 2 leti tak, kdor je doslužil predpisana leta v stoječi vojski; kdor pa je iz namestne reserve bil med brambovce vrstjen, ima 12 let med njimi služiti.

II. Kdo se sme začasno oprostiti službe v stoječi vojski, pomorski vojski ali med brambovci?

1. Edini sin očeta, ki si sam ne more ničesar več prislužiti, ali pa edini sin matere vdove;
2. po očetovi smrti edini vnuk starega očeta, ki si sam ne more ničesar prislužiti, ali stare matere vdove, če nima lastnega sina;
3. brat popolnoma osiroščenih bratov in sester;
4. edini nezakonski sin matere, ki si sama ne more ničesar prislužiti.

Vendar sme oproščenje tirjati le oni edini sin, vnuk ali brat, ki je pravi (pristen) sin, vnuk ali brat, ako pa od njegovega oproščenja odvisi živež njegovih starišev, dedov ali sester in bratov in če jih on v resnici tudi živi.

Pod tem pogojem veljá oproščenje kakor pri edinem sinu, vnuku ali bratu, tudi za takega, čegar edini brat ali drugi bratje stojé v redovni vojski ali v rezervi, ali so mlajši od 18 let, ali ki si zavoljo neozdravljivega zmešanega uma ali neozdravljivih letnih bolezni ne more ničesar prislužiti.

Kdor je na podlagi teh določil začasno oproščen, pa mu je šel v pogubo ta vzrok oproščenja ali če neha spolnjevati stavljenе pogoje, tega zadeva dolžnost stopiti v stoječo vojsko, pomorsko vojsko ali med brambovce po razmerah svoje starosti.

*) Nam se izraz „dolžnost vojaške službe“ za „Wehrpflicht überhaupt“ primernejši zdí kakor „brambovska dolžnost“ in po tem tudi „brambovska postava“, ker v narodu živí beseda „brambovec“ le za „Landwehrmann.“ Dostavek „deželna“ bramba v tem ožjem pomenu nič ne premení o tej besedi, sicer bi se „Wehrpflicht“ v splošnem ali širjem pomenu moralo predstavljati v državna brambovska dolžnost.

Vred.

O začasnem oproščenju sodi komisija za novačanje. Proti njeni razsodbi je dopuščena pritožba do ministerstva za deželno vojaštvo; ta pa ima pravico, konečno razsodbo prepustiti deželni vladi. Proti razsodbi te komisije, katero je potrdilo ministerstvo ali deželna oblastnija, ni nobene pritožbe več.

III. Ali se tak, kdor je že doslužil svoja leta, sme še ponuditi za vojaško službo, in kaj mu to koristi?

Kdor je v redovni vojski doslužil, ta sme, ako je za to službo še sposoben, namesti v rezervi, še dalje od leta do leta prostovoljno ostajati v redovni vojski. Dobiček, ki mu iz tega izvira, odločujejo posebne postave.

IV. Ktere pravice si pridobi tak, kdor dalje služi?

Korporali ali feldvebeljni, ki so 12 let — in to najmanj 8 let kot korporali ali feldvebeljni služili v stoječi vojski, v pomorski vojski ali med brambovci, in so lepega vedenja bili, imajo pravico do primernih cesarskih služeb, služeb pri železnicah, soparnih barkah in družih podvzetjih, ktera podpira država. Kako se to zvrši, določi posebni ukaz.

V. Ali se sme tudi takim, ki niso sposobni za vojaščino, nalagati vojaška opravila?

Taki, ki po telesnih svojih lastnostih niso sposobni za pravo vojaško službo, pač pa za druge službe vojskega namena, kateri se vjemajo z njihovim stanom, smejo se ob času vojske porabiti za taka opravila.

VI. Kdaj se kdo sme izpustiti iz vojske?

Pred dopolnjeno vojaško službo se izpusti iz vojaštva: kdor je bil zoper postavo vrstjen med vojsko, — kdor postane nesposoben za vojsko, — če vojak 1. postane edini sin očeta, ki si ne more ničesar prislužiti, ali matere vdove, — 2. če postane edini sin starega očeta, ki si ne more ničesar prislužiti, ali stare matere vdove, — 3. če mu bratje in sestre osirotijo; in ob času mirú tisti za nastopnike vrstjeni, ki imajo najvišjo številko najstarejše vrste, ako kateri predstopnik do konca nabirnega leta stopi v stoječo vojsko ali pomorsko vojsko. Dovoršena njegova služba se všteje nastopniku.

VII. Kaj pa je črni vojski namen?

Črna vojska, kedar jo posebna postava zapové, sme se sestaviti le iz prostovoljcev, ki niso vpisani niti med stoječo ali pomorsko vojsko, niti med deželno brambo. Črna vojska, če se napravi, ima namen, podpirati stoječo vojsko in brambovce, da se brani sovražniku v deželo, ali da se, ako je že pridrl v deželo, vojskuje zoper njega.

Spomini na deželni zbor kranjski.

O postavi zarad šolskega nadzorstva

na dalje.

Govor poročevalca dr. Tomana se je glasil tako-le: Nadjati se je bilo, da priložnost taka se ne bode izpustila iz rok, kakor je današnja pri posvetovanju postave o šolskem nadzoru, o kateri se more tako liberalno govoriti, kakor je gosp. Dežman govoril in razlagal — duh od razjasnjene duha — (veselost.) Vendar vse, kar je gosp. Dežman, poslanec velikih posestnikov, tukaj nam povedal, zeló nasproti stoji temu, kar je drugi poslanec velikih posestnikov in sam veliki posestnik povedal nam včeraj. (Veselost.)

Gosp. Dežman pravi, da mi v deželnem zboru ne merimo po tistem merilu, kakor meri vlada o po-

Kozler povdarja potrebo, da se na Kranjskem skrbi za varstvo gozdov. — Gosp. L. Dimic ni zadovoljen z dr. Ahačičevim sporočilom in statično dokazuje, da je treba varovati naše gozde, iz katerih se vsako leto okoli 160.000 sežnjev lesa več poseka, kakor ga gozd izredí. Tudi jaz sem svobodoljuben — pravi g. Dimic — al svobodo ljubim tako, ktera ni na pogubo gozdom. Potem kaže na Francosko, Špansko, Švedijo in Norvegijo, kako slabo stoji ondi z lesom, ker vsak svobodno gospodari z gozdom kakor mu drago. — Gosp. pl. dr. Wurzbach odgovarja in kaže na slabo gospodarstvo cesarskih grajščin, in ker tudi okrajni logarji bi bili cesarski uradniki, se po takem ni nadjati dobrega gospodarstva. Gosp. Dežman nasprotuje pl. dr. Wurzbachu ter pravi, da ni rečeno, da okrajni logarji bi morali ces. uradniki biti, marveč deželni zástop mora skrbeti za take organe. — Gosp. c. kr. deželni predsednik misli, da skrb za varstvo gozdov bi se najprimerniše izročila okrajnim zastopom, kajti na vsaki način je treba, da gozdna postava mora imeti posebne organe, ki jo izvršujejo. Tudi deželni glavar pl. dr. Wurzbach je za to, da se spolnuje gozdna postava, al ozir na nekdanjo kresijsko logarstvo v Postojni ne daje upanja, da bi se pri okrajnih logarjih gozdom bolje godilo. Gosp. dr. Orel po svojih 62letnih skušnjah nasprotuje trditvam g. Dimica, da je kranjska dežela zgubila toliko gozda; ako bi to res bilo, ne videli bi na milijone centov šote brez porabe in vrednosti. Dr. J. Bleiweis predlaga, naj bode konec besedi in vprašanje zarad okrajnih logarjev najpride na glasovanje. Vsi smo prišli v zbor pripravljene na to vprašanje; al kakor se v tem, ali naj se zemlja razkosuje svobodno ali ne, ne bojo nikoli zedinili vsi glasi, tako bodo tudi o tem: ali naj se gozdi postavijo pod varstvo posebnih organov ali ne, zmiraj različne misli; to pa naj se nikar ne prezira, da je večina gozdarskega odseka samega zoper okrajne logarje. — Gospod predsednik dr. Costa dá glasovati in zbor po večini sprejme predloge odborove z dostavkom gosp. deželnega glavarja: naj se sl. vlada naprosi za to skrbeti, da se lastnina gozdov po gruntnih bukvah zavaruje. — Izmed odborovih predlogov je bil tudi ta sprejet, da se gosp. Andr. Brus-u gledé na njegovo 21letno, posebne hvale vredno službovanje kot tajnika pomočniku letna plača od 367 gld. 50 kr. poviša na 420 gold.

Tajnik dr. Bleiweis poroča o predlogih družbenih podružnic. — Podružnica postojnska želi postaviti za zložbo zemljišč. Pl. dr. Wurzbach misli, da gledé na razmere naše dežele sez z lepo ne bi dala izvrševati zložba, sila pa bi bila krivica. Dr. Orel dodaja, da je vlada polajšala zložbo s tem, da vsa dotična pisma so koleka prosta. Tudi vitez Gutmansthal je dr. Wurzbachovih misli, ki nasvetuje, naj se popusti ta stvar. — Podružnica metliška, ki je poslala zapisnik svoje seje, ktera kaže posebno marljivost te podružnice, želi, naj se manj premožnim polajša pristop k družbi s tem, da plačujejo le polovico predpisanega letnega plačila. Ker to po družbinih pravilih ne more biti, zato je zbor sklenil, naj si vsaka podružnica polovico letnega plačila, ki ga odrajtujejo udje njene podružnice, pridrží za svoje potrebščine. Ta podružnica želi vpeljavo okrajnih logarjev in deželne asekuracije. Zbor je sklenil, naj odbor prevdari vpeljavo deželne asekuracije združene z deželno hipotekno banko in o tem ob svojem času poroča. — Podružnica kočevska nasvetuje, naj družba izdá poduk o umni napravi gnojnišč in pa svoj letnik v mnozih zvezkih. O prvi želji omenja tajnik, da ni davno, kar je družba v 2000 iztisih izdala poduk pod naslovom: „Gnojnišče kmetovalca zlati rud-

nik, poslovenil dr. Jan. Bleiweis“, in da druga želja se je spolnila po današnjem sklepu. — Podružnica vipavska želi, naj se letnina od 2 gold. zniža na 50 kr. Letnina je tako nizka, da gledé na potrebe družbine se ne dá brez škode znižati. — Gosp. Dežman se pritoži, da gozdarski odsek ni porajtal spisa njegovega o črnem borovcu, ki je važno drevo zarad lesa in smole, in želi, da se pozornost obrne na to drevo. Gospoda P. Kozler in vitez Gutmansthal podpírate ta predlog. — Ker je čas že zeló pretekkel, sporočilo o gospodarstvu družbenega vrta in o šoli podkovni in živinozdravilski pa ste zeló obširni, se je opustilo branje njuno s tem pristavkom, da se natisnite v letniku. — Potem priporoča gosp. dr. Orel povzdigo ovčjereje na Kranjskem in nasvetuje, naj družba kmetijska prosi sl. ministerstvo za 1000 gld., da se nakupi žlahnejih ovnov, zlasti jezerskih (Seeländer). Predlog je bil sprejet. (Drugi pot prinesó „Novice“ ves govor), ravno tako govor g. Šollmajer-a, kteri nasvetuje, naj se družba prizadene za to, da se naredi deželna postava za brambo koristnih tičic, in da se mladež v šoli podučuje o tej koristi. Dr. Bleiweis misli, da taka postava, ako hoče imeti zaželeni cilj in konec, bi morala biti mednarodna. Pl. dr. Wurzbach želi državno postaviti, g. Dežman pa pravi, da nobena postava ne koristi, ako se ne spolnuje, in to vidimo v Ljubljani na tičem trgu. Predloga Šollmajerjeva se sprejmeta.

Sreberna medalija za pridno sadje- ali murvo-rejo je bila priznana: preč. misijonarju Franc Pircu, Jožefu Jarcu mlajšemu v Medvodah, Antonu Volčiču, oskrbniku pri farovžu v Dragatuši, Jožefu Fazanu, logarju v Poljanah, Matevžu Dežmanu v Radolici in Fr. Kadivcu v Loki, — častno pismo pa g. Jožefu Tumi, učitelju v Radolici s priporočilom za Metelkovo ustanovo, in pa Kašparju Trebec-u, kmetu v Senožečah za izgledno gospodarstvo njegovo.

V glavni odbor so bili zopet voljeni gospodje dr. Orel, L. Dimic in Lasnik.

Za častnega uda je z izklikom voljen grof Alfred Potocki, c. kr. minister kmetijstva, — za dopisajoče ude pa gospodje baron K. Weiss, c. kr. sekcijski prednik, dr. Vilelm Hamm, c. k. ministerski svetovalec, dr. Lorenc, c. k. ministerski tajnik v ministerstvu kmetijstva, J. Vokan, posestnik v Celji in Rudolf Temple v Peštu.

Ob 1/2 8. uri zvečer je zbor predsednik s kratkim ogovorom sklenil sejo z zahvalo vsem pričujočim za njihovo marljivost, po kateri je bilo mogoče veliko važnih stvari dovršiti, in še posebno gospodoma c. kr. deželnemu predsedniku in deželnemu glavarju.

Šest tednov na Dunaji,

ali gospodarsko-kmetijska šola za učitelje.

Napisal Ivan Tomšič.

(Konec.)

23. kimovca na večer zbrali smo se do malega skoraj vsi učitelji z gospodi profesorji vred v krasno ozaljšanej dvorani gostilnice „pri avstrijskej cesarici“ v Dornbachu, da obhajamo skupno večerno veselico, predno odhajamo iz slavne cesarske stolice v drago nam domovje. Tudi ministerski tajnik gosp. dr. Lorenc nas je počastil s svojo nazočnostjo, ter je bil pri tej večernej zabavi ves čas v naši sredi. Raznih in zanimljivih govorov, deklamacij, napitnic, kakor tudi vselega petja ni bilo konca niti kraja. Posebno iz srca nam je govoril ministerski tajnik gosp. dr. Lorenc, ki je med drugim tudi omenil to, da se ljudski učitelj že

stokrat primerja cestnemu kazalu, ki kaže vsakemu potniku namenjeni mu pot, a sam sebe mnogokrat zanemari in ostane vedno le na istem stalu. Temu ne sme dalje tako biti, temveč tudi ljudski učitelj mora s časom napredovati, mora se vsestransko izobraževati, da kazaje drugim izobraževalno pot tudi on ne zaostaja, marveč v znanstvu in vedah napreduje in tako dospè do više izomike, veseleje in boljše bodočnosti. Vlada pa bode energično skrbela za to, da se časoma ne samo dušno, ampak tudi materijalno stanje ljudskih učiteljev zboljša! — Gromoviti slava-klici so mu doneli od strani ljudskih učiteljev, ki so pri zadnjih besedah nekako globoko vzdihnili in sèm ter tjà slišale so se besede: da bi temu le tudi res tako bilo!

V soboto 26. kimovca je bil slovesen sklep kmetijskega podučevanja. Ob sedmih zjutraj smo imeli slovesno sv. mašo v Karolovej cerkvi, ktero nam je služil ravnatelj mariborske normalke g. Janežič in pri kateri so učitelji vrlo dobro peli. — Iz cerkve prišedši smo dobili od sl. ministerstva za kmetijstvo obiskovalna spričevala in pa prav lepo število podučljivih knjig, kakor tudi drugih manjih brošuric gospodarskega obsežka, izmed katerih omenjam le izvrstno dr. Hammovo veliko knjigo, ki obsega v pre mnogih podobah vse v kmetijstvo spadajoče struke in veljá po naročilnem potu najmanj 5 goldinarjev.

Ob 12. uri opoldne zbrali smo se vsi učitelji v prostornej kemičnej sobi c. k. politehnike, kjer nam je baron Karol Weiss vpricho vseh profesorjev govoril o prevelikej važnosti gospodarsko-kmetijskega poduka, ki je bil za 6 tednov odmerjen ljudskim učiteljem, da se jim v kratkih a najboljih obrisih pokaže pot, po katerem naj se vsaki sam na dalje izobražuje in ta prevažni nauk v svojej domovini po najboljih svojih močéh tudi pospešuje. S trikratim gromovitim slava-klicem Njihovemu Veličanstvu cesarju Franc Jožefu I. in s cesarsko pesmijo končala se je prva šesttedna kmetijska šola za ljudske učitelje v letu 1868.

Bog daj, da ta početek ni zadnji, in da bi hvalevredno podvzetje obilo zaželenega sadú obrodilo!

To je površen popis osnove prve kmetijske šole za učitelje, iz ktereга častiti bralci lahko uvidijo, kaj in koliko se je učilo in kako je šola vredjena bila. Mislim, da mi bode vsak rad pritrdil, ako rečem, da je bila šola v obče tako osnovana, da si je ljudski učitelj (ako je le imel dobro voljo in ljubav do kmetijskega znanja) tudi mnogo koristnih naukov iz nje lahko zajel. Kar se mene tiče, priobčiti hočem časoma, kakor sem že obljubil, vse važnejše mrvice, ki si je sem na tej šoli pridobil, a častiti bralci naj je presojujejo in to, kar je dobrega, tudi na svoj lastni prid obračajo. Po tem potu mislim, da bodem tudi ustrezal želji sl. ministerstva, ktero za velike stroške, ki je je imelo pri tem sila težavnem podvzetji, od nas učiteljev nič družega ne zahteva, nego to, da nauke, ki se je smo na Dunaji pridobili, tudi med prosti narod kar najbolj mogoče razširujemo.

Spomini na deželni zbor kranjski.

Razprave o vpeljanji slovenskega jezika v šolah in uradnih.

Obpravnavalo se je o ravnopravnosti narodni v 20. seji deželnega zbora. Ker je stvar važna na vsaki način — naj vlada potrdi zborove sklepe ali naj jih ne potrdi — in ker stenografični zapisniki ne pridejo vsem rodoljubom v roke, bojo „Novice“ prinesle govor dr. Tomanov, Kramaričev in Svetčev in končajo letošnji list z govorom poročevalčevim.

Tako-le se je glasil govor dr. Jan. Bleiweis-a: Kdor je ravnokar slišal šolski postavi nasprotne in včasih prav strupene besede, misliti si mora, da ne živimo v ustavni Avstriji, zakaj ravno tisti možje, ki se v eno mer imenujejo „verfassungstreu“, ravno ti možje enoglasno zapirajo vrata narodni ravnopravnosti v naših šolah. (Pohvala na levici in med poslušalci.)

Ker smo tedaj iz ust tako imenovanih „Verfassungstreue“ slišali tak glas, treba je, da ustavi sedanji nekoliko bolj vobličje pogledamo, da vidimo, je li ustava kriva teh govorov, ali se morebiti le napačno tolmači.

Ker se je poročilo odsekovo vstopilo na §. 19. decemberske ustave o splošnih državljskih pravicah, se tedaj s tem tudi priznava veljava decemberske ustave; na tem stališču in gledé na §. 19. deželne naše ustave imamo pa potem tudi pravico in celó dolžnost, da očitno povemo, kaj mi mislimo o sedanji ustavi.

Avstrija v preteklih dvajsetih letih ni bila srečna s svojimi ustavami — zmirom kaj družega, nikoli nič pravega, nikoli nič stanovitnega! In zakaj ni bila srečna? Zato ne, gospôda moja, ker se ni merilo z enako mero vsem narodom, zato ne, ker je Schmerling sprave (Ausgleich) iskal le z Nemci, baron Beust pa je je iskal le z Magjari.

To, gospôda moja, pa nikakor ni prava mera v Avstriji, kjer tudi druga kraljestva imajo zgodovinsko pravo, a ne samo Magjari, in ker bi morali tudi drugi narodi imeti popolnoma narodne pravice, a ne samo Nemci.

S tem pa je dvalizem obsojen — obsojen je zato, ker ni po volji veliki večini narodov, niti tistih, ki bivajo v sedanji novo iznajdeni „Cislajtaniji“, niti tistih, ki bivajo v „Translajtaniji“, — in zakaj ne? Zato ne, ker je narodnost njih tû in tam v vedni nevarnosti. To pa, gledé na razmere državne avstrijske, že pred vedeti, ni bilo treba preroku biti. In, gospôda moja, jaz nisem prvi, ki v kranjskem deželnem zboru ne poje hvale dvalizmu. Gotovo se še spominjate, da je grof Anton Auersperg že pred menoj definiral dvalistično Avstrijo „državo na dveh bergljah“, rekši, da taka država ne more stati na trdnem stalu. Grof Anton Auersperg se je sicer izneveril tej svoji bitki sodbi, al sodba njegova ostane, kakor skušnja kaže, vendar le resnična! (Klic: Res je!) Dvalizem ni okrepčal celotne Avstrije, nam pa je naložil še mnogo bremen in nevarnost hujó naklonil narodnosti naši.

Decemberska ustava ima marsikaj dobrega in hvale vrednega; al dosihmal je večidel vse to, kar se nam dobro in hvale vredno zdi, ostalo le na papirji, — izpeljalo se ni! (Dobro, dobro! na levici in med poslušalci.)

Deželni zbori so „paladium“ svobode, zato moramo mi ravno na tem mestu izreči, da zahtevamo djansko izpeljavo o bistvenih ustavnih pravicah; saj se je že v nekterih drugih rečéh izvrševanje začelo, kterih treba ni bilo. Obžalovati pa moramo prav posebno, da so se mnogoterim drugim homatijam dodale še verske, kterih celó treba ni bilo. Ne tajim, da je nemški liberalizem po njih vpil; al Avstrija ni nemška, zato žali eno stran, kar je drugi všeč. In če vlada sama bere mnoge nemške časnike, ilustrirane in neilustrirane, kteri na vse kreplje črnijo duhovščino in žalijo katoliško vero, za Boga! da mora vlada sama zaklicati: Moj Bog, obvaruj me mojih prijatlov: „Herr Gott, bewahre mich vor meinen Freunden!“ (Gromoviti smeh.)

Gospôda moja, verska postava je prava Pandorina puška, iz ktere so skočili veliki hudiči pa mali hudički, ki letajo po nekterih časnikih ilustriranih in ne ilustriranih, pa tudi po nekterih deželnih zborih. (Dobro, dobro! na levici in med poslušalci.)